

Maari Kotkavuori

Mielenterveyskuntoutujan osallistumista vahvistava kuntoutussuunnitelmakäytäntö

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Kuntoutuksen YAMK

Hyvinvointi ja Terveys

Opinnäytetyö

6.12.2013

Tekijä Otsikko Sivumäärä Aika	Maari Kotkavuori Mielenterveyskuntoutujan osallistumista vahvista kuntoutus- suunnitelmakäytäntö 35 sivua + 10 liitettä syksy 2013
Tutkinto	sosionomi (yamk)
Koulutusohjelma	Kuntoutuksen koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	
Ohjaaja(t)	yliopettaja Elisa Mäkinen yliopettaja Salla Sipari
<p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää yhdessä opinnäytetyötä varten Eedi Oy:ssä perustetun kuntoutussuunnitelmayöryhmän kanssa toimiva kuntoutussuunnitelmakäytäntö, jotta asukkaan osallistuminen kuntoutussuunnitelmakäytännössä vahvistuisi. Eedi Oy tarjoaa mielenterveyskuntoutujille asumispalvelua.</p> <p>Opinnäytetyön kehittämistehtävänä oli kuvata tulevaisuuden kuntoutussuunnitelmakäytäntö, jossa asukkaat ovat aktiivisesti mukana. Toisena kehittämistehtävänä oli selvittää, mitä muutoksia nykyiseen kuntoutussuunnitelmakäytäntöön pitäisi tehdä, jotta asukkaiden osallistuminen kuntoutussuunnitelmakäytännössä vahvistuisi. Kolmantena kehittämistehtävänä oli kuvata kuntoutussuunnitelmakäytäntö, joka vahvistaa asukkaiden osallistumista.</p> <p>Opinnäytetyössä on toimintatutkimuksellinen lähestymistapa. Aineistoa kerättiin opinnäytetyötä varten perustetusta kehittämisryhmän yhteiskehittelytapaamisista sekä asukkaan haastatteluista. Kehittämistapaamisia oli neljä ja asukkaan haastatteluja oli kaksi kertaa. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysillä.</p> <p>Muutokset nykyisessä kuntoutussuunnitelmakäytännössä, kohdistuivat toimintatapoihin ja käytäntöihin, jotta asukkaat osallistuisivat siihen enemmän. Eniten muutoksia kohdistui työntekijöihin. Keskeisimmät asiat, millä asukkaiden aktiivisuutta vahvistetaan, on tukemalla, motivoimalla, kannustamalla, toisin sanoen olemalla läsnä asukkaiden arjessa.</p> <p>Verkostolla on asukkaan kuntoutussuunnitelmakäytännössä suuri merkitys. Erityisesti omaiset tukevat asukkaiden osallistumista omaan kuntoutussuunnitelmakäytäntöön.</p> <p>Asukkaiden osallistumista kuntoutussuunnitelmakäytännössä vahvistetaan henkilökunnan positiivisella asenteella ja opettelemalla tuntemaan asukas, jotta häntä osataan tukea, kannustaa ja motivoida. Muita keinoja on muun muassa se, että asukas valmistautuu oman kuntoutussuunnitelmansa laadintaan miettimällä etukäteen omia tavoitteitaan sekä tavoitteet ja linjaukset sovitaan yhdessä asukkaan kanssa.</p> <p>Toimivalla kuntoutussuunnitelmakäytännöllä tuetaan asukkaiden osallistumista ja kuntoutusta.</p>	
Avainsanat	kuntoutussuunnitelma, kuntoutussuunnitelmakäytäntö, osallistuminen ja asukas

Authors Title Number of Pages Date	Maari Kotkavuori Strengthening the Participation of a Mental Health Rehabilitee in the Rehabilitation Process. Developing a Rehabilitation Plan Practice. 35 pages + 10 appendices Autumn 2013
Degree	Master of Social Services
Degree Programme	Rehabilitation
Specialisation option	
Instructors	Elisa Mäkinen, Principal Lecturer Salla Sipari, Principal Lecturer
<p>The purpose of this thesis was to develop a rehabilitation plan practice to strengthen the participation of the residents of Eedi Inc. Eedi Inc. offers mental health rehabilitee living solutions and services. It was carried out in collaboration with the recently founded rehabilitation workgroup in Eedi Inc.</p> <p>The aim of the thesis was to</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Describe the future rehabilitation plan practice in which the residents actively participate 2) Clarify what changes should be done in the current rehabilitation practice so that the participation of the resident in the rehabilitation practice will strengthen 3) Describe a rehabilitation practice where involvement of the residents increases 4) <p>The thesis was carried out as a functional research. The data was collected from four meetings of a specific development team and two interviews with the residents. The data was analyzed using content analysis.</p> <p>Changes to activate the residents to participate in the current rehabilitation plan practice were mainly applied to the operational mode and practices. Most changes concerned the employees. The activity level of the residents can be increased by supporting, motivating and encouraging them, i.e. being present in their everyday life.</p> <p>The role of the network in the participation of the rehabilitation plan is very important. Especially the families of the occupants support the participation in the plan.</p> <p>Developing a positive attitude among the employees and getting to know the resident can strengthen the participation. The personal relation helps to support and motivate the resident. Other methods include getting the participant to set his/her own goals and guidelines for the plan together with the employees.</p> <p>The participation in the rehabilitation of an individual can be supported using a functional rehabilitation plan practice.</p>	
Keywords	rehabilitation plan, rehabilitation plan practice, participation, resident

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Kuntoutuskäytäntö mielenterveystyössä	3
2.1	Mielenterveystyö	3
2.2	Kuntoutuskäytäntö	4
2.3	Mielenterveyskuntoutujan osallisuus	6
2.4	Toimintaympäristön kuvaus	7
3	Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus	8
4	Opinnäytetyön menetelmälliset ratkaisut	9
4.1	Toimintatutkimuksellinen lähestymistapa	9
4.2	Opinnäytetyön kulku	9
4.3	Kehittämistyöryhmän muodostuminen ja toteutus	10
4.4	Aineiston keruu	11
4.5	Aineiston analysointi	13
5	Tulokset	15
5.1	Tulevaisuuden kuntoutussuunnitelmakäytäntö	15
5.2	Muutokset nykyiseen kuntoutussuunnitelmakäytäntöön	19
5.3	Asukkaan osallistumista vahvistava kuntoutussuunnitelmakäytäntö	22
6	Yhdessä tuotettu toimiva kuntoutussuunnitelmakäytäntö	25
7	Pohdinta	28
	Lähteet	33

Liitteet

Liite 1 Tutkimuslupahakemus

Liite 2 Suostumusasiakirja

Liite 3 Tutkimushenkilötiedote

Liite 4 Tutkimushenkilötiedote asukas

Liite 5 Opinnäytetyön kulunkuvaus

Liite 6 Alkutehtävä

Liite 7 Ensimmäinen asukashaastattelu

Liite 8 Toinen asukashaastattelu

Liite 9. Näyte sisällön analyysin etenemisestä Asukas on aktiivinen tekijöistä

Liite 10. Näyte sisällönanalyysin etenemisestä Aukkaan osallistumisen vahvistamisen tekijöistä

1 Johdanto

Asiakkaan osallisuus on tullut nyky-yhteiskunnassa yhdeksi keskeiseksi näkökulmaksi kuntoutuksen kentässä. Vähäosaisten osallisuutta korostetaan sekä Kaste 2012 – 2015 – ohjelmassa että uudessa kuntoutuksen paradigmassa. Kuntoutuksen uudessa paradigmassa pyritään nostamaan esiin kuntoutusprosessin kaikissa vaiheissa kuntoutujan omat kokemukset, vaikutusmahdollisuudet sekä aktiivinen osallisuus. Huomio kiinnitetään entistä enemmän kuntoutujan vajavaisuuksien lisäksi hänen vahvuuksiinsa. Suomalaisessa kuntoutusjärjestelmässä paradigman muutos on näkynyt muun muassa kuntoutujan osallisuuden korostamisena kuntoutusprosessin suunnittelussa ja toteutuksessa. (Järvikoski – Härkäpää 2008: 53.) Sosiaalipalveluja määrittävässä sosiaalihuoltolaissa ei mainita kuntoutussuunnitelmaa, eikä näin ollen vaadita tekemään asiakkaalle suunnitelmaa. Sosiaalihuollossa vaadittavia suunnitelmia on määritelty sosiaalihuoltolakiä täydentävissä laeissa. Näitä lakeja on esimerkiksi päihdehuoltolaki. (Sosiaalihuoltolaki 1982/710; Poikela 2010: 53.)

Asukaslähtöisyydestä ja siitä, että asukkaiden pitää saada osallistua enemmän oman kuntoutuksensa suunnitteluun ja toteutukseen, on ollut paljon keskustelua erilaisissa foorumeissa. Mutta asukkaan osallistuminen nähdään monella eritavalla. Asiakaslähtöisyydellä kuuluisi tarkoittaa sitä, että asukkaiden omia käsityksiä ja toimintaa kunnioitetaan ja että asukas voi omalla toiminnallaan vaikuttaa siihen, missä järjestyksessä ja aikataulussa hänen asiassaan edetään. Asukkaan tulee myös saada osaksensa asiallista kohtelua. (Rostila 2001: 39.) Mielenterveyskuntoutujien osallisuuden ja asiakaslähtöisyyden lisääminen on osa KASTE 2012–2015 -ohjelmaa. Osallisuudella ja asiakaslähtöisyydellä tarkoitetaan KASTE:ssa muun muassa ihmisten kuulemista ja vaikutusmahdollisuuksien lisäämistä itseään koskevassa päätöksenteossa, palveluissa ja niiden kehittämisessä. (KASTE.) Päätöksenteko, palvelut ja niiden kehittäminen voi olla niin valtakunnallisella kuin paikallisella tasolla. Tässä opinnäytetyössä keskitytään paikalliseen tasoon, mielenterveyskuntoutujien asumispalveluyksikön palvelujen kehittämiseen. Mielenterveyskuntoutujille tarkoitettussa Eedi asumispalvelujen vuoden 2013 toimintasuunnitelma korostaa omien asiakkaidensa osallisuutta (Eedi Oy 2012). Opinnäytetyössäni pyritään vahvistamaan Eedissä asuvien mielenterveyskuntoutujien osallistumista nimenomaan heitä itseään koskevassa päätöksenteossa muuttamalla Eedin kuntoutuskäytäntöä.

Eedi asumispalvelut Oy on vuonna 2011 perustettu palveluasumisyksikkö pääasiassa mielenterveyskuntoutujille. Vuoden 2012 yhtenä tavoitteena oli asukkaiden kuntoutussuunnitelmien parantaminen. Eedin kuntoutussuunnitelmat koostuvat kolmesta osasta: Paavo-itsearviointista, tavoiteverkostosta sekä kuntoutussuunnitelmasta. Asukkaat tekevät Paavo-itsearviointin, jonka pohjalta laaditaan yksilöllinen kuntoutussuunnitelma. Kuntoutussuunnitelmien laadinnassa käytetään hyödyksi myös asukkaan verkostoa. (Eedi Oy 2012.) Eedissä kuntoutussuunnitelmilla ei ole ollut yhtenäistä linjaa, vaan jokainen ohjaaja on tehnyt omien asukkaiden kanssa itsensä näköisen kuntoutussuunnitelman. Opinnäytetyöni tarkoituksena oli kehittää yhdessä työryhmän kanssa toimiva kuntoutussuunnitelmakäytäntö, jotta asukkaan osallistuminen kuntoutussuunnitelma-käytännössä vahvistuisi. Työryhmällä tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä Eedin perustettua kuntoutussuunnitelmatyöryhmää, johon kuului kaksi sosionomia, yksi lähihoitaja, yksi asukas ja yksi sairaanhoitaja sekä toimintakuraattori. Kaikki ovat keskenään tasa-vertaisia kumppaneita.

Tässä opinnäytetyössä mielenterveyskuntoutujaa ei kutsuta asiakkaaksi vaan asukkaaksi.

2 Kuntoutuskäytäntö mielenterveystyössä

Kuntoutusselonteon (2002) mukaan hallitus esitti kuntoutuksen asiakaspalvelun yhteistyössä lain uudistamista 2000-luvun alkupuolella. Laissa korostetaan asiakkaan osallistamista ja kuntoutuksen suunnitelmallisuutta. (Kuntoutusselonteko 2002.)

2.1 Mielenterveystyö

Psykiatrian palvelujärjestelmä on muuttunut nopeasti ja merkittävästi viime vuosikymmenien aikana. Perusterveydenhuolto on saanut lisää valmiuksia hoitaa mielenterveyshäiriöitä. Myös monet kunnat ovat panostaneet palveluasumisen järjestämiseen vaikeista mielenterveyshäiriöistä kärsiville. Erikoissairaanhoidon ja kuntien peruspalvelut muodostavat yhdessä toiminnallisen kokonaisuuden. Mielenterveyskuntoutujien sairaalajaksot ovat lyhentyneet ja yhdistyneet avohoitoon. Suomessa on purettu psykiatrien sairaaloiden kuntoutusosastoja. (HUS 2010.) Mielenterveyslaki edellyttää, että mielenterveyspalvelut on ensisijaisesti järjestettävä avopalveluina sekä niin, että oma-aloitteista hoitoon hakeutumista ja itsenäistä suoriutumista tuetaan (Mielenterveyslaki 1990/1116 § 4). Mielenterveyskuntoutujien avokuntoutusjärjestelmää on alettu kehittää vasta viime vuosikymmenillä. Tästä syystä normaalissa elinympäristössä, ei sairaalassa, psykiatrinen kuntoutus on vasta kehityksensä alkutaipaleella ja sillä on monia haasteita edessään. Viime vuosina yksityiset liikeyritykset ovat lisänneet erilaisia mielenterveyskuntoutujien asumispalveluja. (Lähteenlahti 2008: 197.)

Kuntoutuskodit ja asumispalveluyksiköt ovat osa pitkäaikaismielenterveyskuntoutujien hoitojärjestelmää. Kuntoutuskodit ovat korvanneet viime vuosina entistä enemmän sairaalahoitojaksoja. Kuntoutuskodit ovat tuettua asumista sellaisille kuntoutujille, jotka eivät omin avuin pärjää avohuollossa. (Pylkkänen 2009: 823.)

Ihminen on psyko-fyysis-sosiaalinen olento. Tästä syystä kuntoutus-käsite liittyy mitattavissa olevien psyykkisen ja fyysisen suorituskyvyn lisäksi vaikeasti määriteltäviin asioihin kuten sosiaalisen osallisuuden kokemiseen sekä elinvoiman, motivaation ja kiinnostuksen uudelleen löytämiseen. Mielenterveysongelmat liittyvät usein nimenomaan sosiaaliseen syrjäytymiseen tai sen uhkaan. Sosiaalisen osallisuuden ongelmat voivat

ilmetä monin tavoin käyttäytymisen ja kokemisen tasolla. Esimerkiksi se voi näkyä eristäytymisenä, kiusatuksi tulemisena, sosiaalisina pelkoina, passiivisuutena sekä aloitteellisuuden vähenemisenä. Mielenterveyskuntoutus on muuttumassa entistä enemmän osallisuutta, motivaatiota ja innostusta lisääväksi. Kuntoutuksesta puhutaan voimavaralähtöisenä. (Riikonen 2008:158.) Mielenterveyskuntoutuksen vaikuttavuudesta tehdyn tutkimuksen mukaan tehostettu, moniammatilliseen tiimityöhön ja potilasneuvontaan pohjautuva avohoito on vaikuttavampaa kuin normaali avohoitokäytäntö. Sosiaalisten taitojen harjoittelulla on myönteisiä vaikutuksia vakavista mielenterveysongelmista kärsivien työllistymiseen, työssä selviytymiseen ja sosiaalisiin suhteisiin. (Kuntoutusselonteko 2002.)

Mielenterveyskuntoutus on usein asiantuntijoiden hallussa. Tällöin voi olla hankalaa nähdä asiakas oman elämänsä asiantuntijana. Asiantuntijan ja mielenterveyskuntoutujan välistä suhdetta hankaloittavat usein kuntoutujan puutteet elämänhallinnassaan ja ongelmanratkaisutaidoissaan. Tärkeää olisi kehittää uudenlaista asiantuntijuutta, niin että asiakkaan voimavarat tulisivat hyödynnettyä. Ja tätä kautta mielenterveyskuntoutujan oma tavoitteellisuus lisääntyisi hänen omassa kuntoutuksessaan. Mielenterveyskuntoutuksen asiantuntijan yksi keskeisimmistä tehtävistä on olla herkkä sille, mitä asiakkaat itse pitävät lupaavana ja innostavana. Mielenterveyskuntoutuksen keskeisenä kiinnostuksen kohteena on psyykkistä toimintakykyä tuottavat ja tukevat tekijät. Nämä tekijät löytyvät useimmiten arkielämän pienistä asioista ja tilanteista. Vain asiakkaat voivat olla näiden tekijöiden suhteen asiantuntijoita. (Riikonen 2008: 159–160.)

2.2 Kuntoutuskäytäntö

Kuntoutus on ymmärretty eri aikoina eri tavoin. Siihen, miten kuntoutus ymmärretään, vaikuttaa yhteiskunnallisten muutosten lisäksi eri tieteenlajien kehitys. Kuntoutusta on usein perusteltu samanaikaisesti yhteiskunnan ja yksilön hyödyllä. (Järvikoski – Härkäpää 2008: 51.) Vuoden 2002 Kuntoutusselonteon mukaan kuntoutuksen tavoitteena on kuntoutuminen. Kuntoutumisen näkökulmasta kuntoutus voidaan määritellä ihmisen tai ihmisen ja ympäristön muutosprosessiksi, jonka tavoitteena on toimintakyvyn, itsenäisen selviytymisen, hyvinvoinnin ja työllisyyden edistäminen. Kuntoutus on suunnitelmallista ja monialaista toimintaa, jonka tavoitteena on auttaa kuntoutujaa hallitsemaan elämäntilanteensa. Kuntoutujan oma osallisuus kuntoutusprosessiin ja vaikuttaminen ympäristöön ovat tänä päivänä kuntoutuksen keskeisimpiä kysymyksiä. Kuntoutus on

saamassa entistä enemmän psykososiaalisia ja sosiaalisia näkökulmia. (Kuntoutusse-lonteko 2002.)

Hyvä kuntoutuskäytäntö on aina asiakaslähtöistä sekä kuntoutujan arjen tarpeista läh-tevää. Moniammatillisella työllä mahdollistetaan asiantuntevan ja laaja-alaisen kuntou-tussuunnitelman laatiminen sekä paremmat mahdollisuudet vastata kuntoutujan moni-muotoisiin tarpeisiin. Hyvä kuntoutuskäytäntö pohjautuu näyttöön, joka sisältää sekä vaikuttavuustutkimuksista että kuntoutuksen ammattilaisilta saadun tiedon yhdistämi-sen ja kunkin kuntoutujan yksilöllisten tarpeiden tunnistamisen. Hyvän kuntoutuskäy-tännön pohjana on yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden kunnioittaminen. Hyvään kuntou-tuskäytäntöön vaikuttavat myös oikea ajoitus, ongelmien ja vahvuuksien tunnistaminen, tiedon ja kokemusten soveltaminen, kuntoutuja ja hänen läheistensä osallistuminen ja sitoutuminen sekä moniammatillinen yhteistyö. Hyvän kuntoutuksen odotetaan olevan vaikuttavaa ja tuloksellista. Kuntoutuksen suunnittelussa tulee ottaa huomioon tutki-musnäyttö, asiantuntijatieto, käytettävissä olevat resurssit ja mahdollisuudet. (Paltamaa – Karhula – Suomela-Markkanen – Autti-Rämö 2011: 35.)

Kuntoutus on pitkäprosessi, joka vaatii sujuakseen suunnitelmallisuutta. Suunnitelmal-lisuus lisää tuloksellisuutta, koska se mahdollistaa yksilöllisten ja yhteisten voimavaro-jen keskittämisen vaikeuksien voittamiselle. Kuntoutussuunnitelma on samalla sekä kuntoutuksen toimikenttä että työväline. (Rissanen 2008: 625.) Oikein kohdennetulla kuntoutuksella sekä tuloksellisia menetelmiä käyttämällä kuntoutus lisää kuntoutujan elämänlaatua sekä säästää myös muiden palvelujen ja sosiaaliturvan kustannuksia. Tuloksellisen kuntoutuksen yleisinä piirteinä on kuntoutuksen vaikutusarvion mukaan moniammatillinen työote ja asiakkaan kuntoutukseen osallistuvien tahojen yhteistyö, kuntoutuksen sitominen kuntoutujan ympäristöön, lähiyhteisöön sekä kuntoutuksen oikea kohdentaminen ja varhainen aloittaminen. (Kuntoutusse-lonteko 2002.)

Kuntoutussuunnitelma tekoa voidaan pitää Järvikosken ja Härkäpään mukaan kuntou-tuksen asiantuntijan ja asiakkaan välisenä neuvotteluna. Asiantuntijalla ja kuntoutujalla voi olla erilaisia näkemyksiä kuntoutuksen tavoitteista, tausta-arvoista, edellytyksistä sekä mahdollisista hyödyistä ja haitoista. Heillä voi olla myös erilaisia odotuksia tois-tensa rooleista ja vastuista. Kuntoutussuunnitelman teon aikana erimielisyyksien perus-teet arvioidaan ja molemmilla osapuolilla on mahdollisuus laajentaa omaa näkökulmaa uusilla tiedoilla ja näkemyksillä. Kuntoutussuunnitelma ymmärretään vielä tänäkin päi-vänä usein viranomaisten välisen yhteydenpidon välineenä, eikä ammattilaisen ja kun-

toutujan väliseksi työvälineeksi. Erityisesti mielenterveyskuntoutujille tehdyissä tutkimuksissa on selvinnyt, etteivät kuntoutajat ole olleet mukana tekemässä omaa kuntoutussuunnitelmaansa. Toisaalta, jos kuntoutuja osallistuu itse aktiivisesti kuntoutussuunnitelman laatimiseen, toimii kuntoutusprosessi sujuvammin ja se johtaa parempiin tuloksiin. (Järvikoski – Härkäpää 2008: 60–61.)

Kuntoutussuunnitelmassa on sekä kuntoutujan että kuntoutusjärjestelmän asettamat tavoitteet ja keinot kuntoutuksen yleisistä linjoista. Siinä on myös ajatukset ja ennusteet kuntoutuksen etenemisestä sekä molempien osapuolien oikeudet ja velvollisuudet kuntoutumisen toteutumiseksi. Kuntoutussuunnitelma tulee tehdä aina yhdessä asiakkaan kanssa, koska kyse on hänen kuntoutumisestaan. Asiakkaan sitoutuminen omaan kuntoutussuunnitelmaan voi olla hankalaa erityisesti silloin, kun kyseessä on mielenterveys- tai päihdekuntoutuja. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että tulevaisuuden hahmottaminen ja sitä kautta siihen sitoutuminen on hankalaa. (Rissanen 2008: 625, 628–629.) Myös laki potilaan asemasta ja oikeuksista määrittää, että suunnitelman teossa pitää olla asiakas mukana (Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 1992/785 § 4). Ritva Poikela toteaa väitöskirjassaan, että suunnitelmaa tehdessä pitää ottaa huomioon kuntoutujan arjen kokonaisuus ja erityislaatuisuus niin, että kuntoutujan omat kiinnostukset ovat lähtökohtana suunnitelman teolle (Poikela 2010: 225).

2.3 Mielenterveyskuntoutujan osallisuus

Mielenterveyskuntoutujien osallisuutta on tutkittu Suomessa jonkin verran. Esimerkiksi Minna Laitila (2010) on tutkinut omassa väitöskirjassaan asiakkaan osallisuutta mielen- terveys- ja päihdetyössä. Ulla Aspvik (2003) on omassa väitöskirjassaan tutkinut psyykkisesti vajaakuntoisten avotyötoiminnan kehittämisprosessia ja merkitystä osallistujien elämänlaadulle.

Asiakkaan osallisuus ja asiakaslähtöisyys liittyvät läheisesti toisiinsa, mutta ne kuvaavat eri ilmiöitä. Asiakkaan osallisuus kuvaa asiakkaan kokemusta ja aitoa osallistumista. Asiakaslähtöisyys puolestaan kuvaa organisaation tai työntekijöiden toimintatapaa. (Laitila – Pietilä 2012.) Mielenterveystyössä asiakkaan osallisuus voidaan jakaa kolmeen kategoriaan, jotka ovat osallisuus omaan hoitoon ja kuntoutukseen, osallisuus palveluiden kehittämiseen sekä osallisuus palveluiden järjestämiseen (Laitila 2010: 89).

Minna Laitilan väitöskirjan mukaan mielenterveyskuntoutujien osallisuuden lisääminen toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen on tärkeää, koska näin saadaan muutoksia ja parannuksia päihde- ja mielenterveyspalveluihin. Laitilan mukaan palvelujen käyttäjillä on paras asiantuntijuus palveluiden sisällöstä. Osa tutkimukseen osallistuvista oli sitä mieltä, että kehittäminen on täysin turhaa ilman asiakkaita. Ilman mielenterveyskuntoutujien mukana oloa on vaikeaa tietää, miten ja mihin suuntaan mielenterveystyötä tulee kehittää. Mielenterveyskuntoutujien vähäinen osallisuus johtuu usein kielteisistä asenteista ja ennakkoluuloista sekä tiedon puutteesta liittyen mielenterveyskuntoutujien kykyihin osallistua heitä koskevan toiminnan suunnitteluun. Osittain kysymys on myös vallanjaosta. Työntekijöiden voi olla vaikeaa luopua vallastaan. Mielenterveyskuntoutujan osallisuuteen ja osallistumiseen vaikuttavat myös toimintaympäristö ja organisaation kulttuuri, missä kehittämistyötä tehdään. Mielenterveystyössä ei usein löydy aikaa kuntoutujien osallisuudelle eikä työntekijöillä välttämättä ole osaamista osallisuuden mahdollistamiseksi ja tukemiseksi. (Laitila 2010: 86–87, 110.)

Mielenterveyskuntoutujien halu ja uskallus omaan osallisuuteen ja osallistumiseen vaihtelee. Mielenterveysongelmiin liittyy usein edelleen häpeää ja stigmaa. Nämä voivat vaikuttaa haluun osallistua esimerkiksi verkostotapaamisiin. Kaikki kuntoutajat eivät halua tai jaksa osallistua. Osa kuntoutujista voi olla liian arkoja kertomaan omia mielipiteitään. Kuntoutujan oma psyykkinen ja fyysinen vointi sekä lääkitys ja kuntoutumisen vaihe vaikuttavat haluun ja kykyyn osallistua. Suomalaiseen kulttuuriin ei kuulu vahvasti omien mielipiteiden esiintuominen, tämä sama pätee myös mielenterveyskuntoutujiin. (Laitila 2010: 88.)

2.4 Toimintaympäristön kuvaus

Opinnäytetyön toimintaympäristönä on Eedi asumispalvelut Oy, joka on 2011 perustettu Espoon Diakoniasäätiön omistama palveluasumisyksikkö. Asumaan tuen tarpeesta riippuen Eedin palvelukokonaisuudet jaetaan kuntouttavaan palveluasumiseen, tehostettuun palveluasumiseen ja vaativaan tehostettuun palveluasumiseen. Eedissä on seitsemän erikokoista ryhmäkotia. Yksi ryhmäkodeista on kuntouttava, yksi vaativatehostettu ja loput tehostettuja. Ryhmäkoteja kutsutaan Eedissä ja tässä opinnäytetyössä taskuiksi. Eedissä asuu yhteensä 71 asukasta, joiden lisäksi 14 asukasta kuuluu tuetun asumisen piiriin. He asuvat palvelun tuottajan välivuokraamissa asunnoissa eri puolilla Espoota. Suurin osa asukkaista on mielenterveyskuntoutujia. Osa on päihdekuntoutu-

jia ja osa on sekä päihde- että mielenterveyskuntoutujia. (Eedi Oy.) Suurin asukasryhmä on skitsofreniaa sairastavat, mutta joukossa on myös esimerkiksi persoonallisuushäiriöistä ja kaksisuuntaisesta mielialahäiriöstä kärsiviä. Opinnäytetyö koskee heitä kaikkia.

Eedin perustehtävä on asumisen ja psykososiaalisen kuntoutustuen tarjoaminen. Jokaiselle asukkaalle laaditaan yksilöllinen kuntoutussuunnitelma. Asumaan verkostot ovat suunnittelussa tukena. Verkostot koostuvat asukkaasta riippuen muun muassa hoitavasta tahosta, joka voi olla esimerkiksi psykiatrian poliklinikka tai terveysasema, maksavastatahosta, joka on kunta sekä omaisista. Asumisen edellytyksenä on sitoutuminen mahdollisen päihdeongelman hoitoon. Lääkehoidosta vastaa avohoidon lääkäri. Eedin ympäri vuorokauden paikalla oleva henkilökunta tukee asukkaita lääkehoidon toteutumisessa. Kuntoutusta tukevaa yhteisöllistä ryhmätoimintaa on esimerkiksi joka toinen kuukausi kokoontuva asukastoimikunta, erilaisiin tapahtumiin osallistuminen, yhteisten retkien järjestäminen sekä toiminnalliset liikunta- ja kädentaitoryhmät. Asukkaiden lisäksi virikkeellisen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa on mukana koko henkilökunta ja erityisesti toimintakuraattori. (Eedi Oy.)

Eedin työntekijöitä ja asukkaita ohjaavia arvoja ovat turvallisuus, oma koti, itsensä ja toisten kunnioittaminen, oikeus osallistua sekä välittävä ilmapiiri.

3 Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli kehittää yhdessä työryhmän kanssa toimiva kuntoutussuunnitelmakäytäntö, jotta asukkaan osallistuminen kuntoutussuunnitelmakäytännöön vahvistuisi.

Opinnäytetyöni kehittämistehtävänä oli

- 1) Kuvata tulevaisuuden kuntoutussuunnitelmakäytäntö, jossa asukkaat ovat aktiivisesti mukana
- 2) Selvittää, mitä muutoksia nykyiseen kuntoutussuunnitelmakäytäntöön pitää tehdä, jotta asukkaiden osallistuminen kuntoutussuunnitelmakäytännössä vahvistuisi

- 3) Kuvata kuntoutussuunnitelmakäytäntö, joka vahvistaa asukkaiden osallistumista

4 Opinnäytetyön menetelmälliset ratkaisut

4.1 Toimintatutkimuksellinen lähestymistapa

Toimintatutkimuksessa kiinnitetään päähuomio prosessin kehittämiseen ja toiminnan muuttamiseen entistä paremmaksi. (Anttila 2007: 135). Toimintatutkimukselle ominaista on toiminnan ja tutkimuksen samanaikaisuus sekä tavoitteena on saavuttaa käytännön hyötyä tutkimuksen avulla. Toimintatutkimuksessa ei siis pelkästään tutkita, vaan myös kehitetään toimintaa. (Heikkinen, Hannu 2001: 170.) Toimintatutkimukseen kuuluu osallistuva suunnittelu, koska siinä kehittämisprosessiin kuuluu niin tutkija kuin ne toimijat, jotka osallistuvat aktiivisesti toiminnan kehittämiseen. Toimintatutkimuksen avulla muutetaan ja kehitetään toimintaa paremmaksi. (Anttila 2007: 135.) Minun opinnäytetyöni on toimintatutkimus, koska sen tarkoituksena on kehittää toimiva kuntoutussuunnitelmakäytäntö, jotta asukkaan osallisuus omaan elämäänsä vahvistuisi.

Toimintatutkimuksessa toiminta, sen havainnointi, reflektointi ja uudelleen suunnittelu seuraavat toisiaan. Tätä kutsutaan toimintatutkimuksessa sykliksi. Toisin sanoen toimintatutkimuksessa valitaan ensin päämäärät ja sen jälkeen tutkitaan ja kokeillaan käytännön mahdollisuuksia saavuttaa päämäärä. Tämän jälkeen arvioidaan ja muotoillaan sekä tarkennetaan tarvittaessa päämääriä. Seuraavaksi taas tutkitaan ja kokeillaan käytännön mahdollisuuksia saavuttaa päämäärä ja niin edelleen. Toimintatutkimuksessa on monta sykliä peräkkäin muodostaen spiraalin. Sykliä välillä pyritään kehittämään toimintaa. (Anttila 2007: 135–136; Heikkinen 2001: 176–177.) Oman opinnäytetyöni aikana toteutettiin yksi sykli, joka koostui pienistä sykleistä.

4.2 Opinnäytetyön kulku

Opinnäytetyön aiheen ideointi alkoi kevättalvella 2012. Lopullinen aihe tarkentui syksyllä 2012. Kevään 2013 aikana oli neljä kehittämistapaamista sekä kaksi asukashaastat-

telua. Kehittämistapaamisten välissä purin aineistoa. Lopullisen analysoinnin tein keuhällä 2013. Syksy 2013 kului opinnäytetyötä kirjoittaessa. Joulukuussa 2013 opinnäytetyö julkaistiin. Taulukossa on opinnäytetyön tarkempi kulku.

Taulukko 1 Opinnäytetyön aikataulutus

Aika	Opinnäytetyön prosessin vaiheet
Kevät 2012	Opinnäytetyön ideoiminen. Aiheen täsmentyminen. Kirjallisuuskatsaus.
Syksy 2012	Opinnäytetyön suunnitelmavaihe. Opinnäytetyön tavoitteen ja tarkoituksen tarkentuminen.
Helmikuu 2013	Tutkimusluvan hakeminen Eedi Oy:stä
Helmikuu 2013	1. kehittämistapaaminen (yhteiskehittelyä). Etsittiin vastausta 1. ja 2. kehittämistehtäviin. Kestoltaan noin 2 h.
Maaliskuu 2013	1. asukashaastattelu, kestoltaan noin 1 h (1. kehittämistehtävä). 2. kehittämistapaaminen (yhteiskehittelyä) Aiheena 2. kehittämistehtävä. Kestoltaan noin 1,5 h
Huhtikuu 2013	3. kehittämistapaaminen (yhteiskehittelyä). 3. kehittämistehtävä. Kestoltaan noin 1,5 h. 2. asukashaastattelu. 3. kehittämistehtävä. Kestoltaan noin 1h
Toukokuu 2013	4. kehittämistapaaminen (yhteiskehittelyä). Kestoltaan noin 1,5 h
Kesä ja syksy 2013	Aineiston analysointi ja opinnäytetyön kirjoittaminen
Syyskuu 2013	Tulosten tarkistaminen kuntasariitiimiläisten kanssa
Joulukuu 2013	Opinnäytetyön julkistaminen

4.3 Kehittämistyöryhmän muodostuminen ja toteutus

Opinnäytetyötäni varten perustettiin keuhällä 2012 kuntoutussuunnitelmatyöryhmä, joka toimii kehittämistyöryhmänä. Ryhmä muodostui jokaisen Eedin eri ammattiryhmien edustajista. Yhteensä ryhmässä oli viisi henkilöä. Minä toimin yhtenä kehittämisryhmän aktiivisena jäsenenä. Toimintatutkimuksessa tutkijan rooli ei saa olla johtajan rooli. Tutkija ei saa olla suoraan muutosta toteuttava. (Kuula 1999: 2005.) Opinnäytetyössäni minä toimin kuntoutussuunnitelmatyöryhmän yhtenä jäsenenä, eräänlaisena koordinaattorina sekä tiedonvälittäjänä asukkaan ja henkilökunnan välillä.

Tämä työryhmä alkoi keuhällä 2012 työstää uutta kuntoutussuunnitelmalomaketta. Työryhmän tapaamiset tapahtuivat työntekijöiden työajalla. Jokainen kehitystyöryhmän

jäsen sai kirjallisen tutkimustietolomakkeen (liite 3) sekä jokainen allekirjoitti suostumusasiakirjan (liite 2). Asukkaan ääni saatiin kuuluviin yhden asukkaan reflektoinnista kehittämistyöryhmän tuotoksista sekä hänen omista näkökulmista. Reflektoiminen ja asukkaan mielipiteiden kuuleminen tapahtui teemahaastattelujen avulla.

4.4 Aineiston keruu

Opinnäytetyössäni aineiston keruussa hyödynnettiin sekä aineisto- että menetelmätriangulaatiota. Triangulaatiolla tarkoitetaan erilaisten aineistojen ja menetelmien käyttöä samassa tutkimuksessa (Eskola – Suoranta 1998: 69). Keräsin aineistoa kuntoutussuunnitelmatyöryhmän kehittämistapaamisissa yhteiskehittelyn avulla. Nämä kehittämistapaamiset tallennettiin ja kirjattiin ylös. Edeltävän kerran tuotokset käytiin aina läpi seuraavalla kerralla reflektoiden. Reflektointi on toimintatutkimuksen yksi keskeisimmistä lähtökohdista (Heikkinen 2001: 175). Kehittämistapaamisia oli neljä. (liite 5) Ensimmäiseen tapaamiseen kehittämistyöryhmä oli saanut ennakkotehtävän pohdittavaksi. Tämän tehtävän pohjalta käynnistettiin yhteiskehittely. (liite 6)

Ensimmäisenä yhteiskehittelyn aineistonkeruumenetelmänä käytin tulevaisuuden muistelua. Tässä menetelmässä tarkastellaan nykyisyyttä kuvittelemalla olemalla tulevaisuudessa, kun kaikki on hyvin. Tulevaisuuden muistelulla on hyvä aloittaa opinnäytetyö, sillä siinä asetetaan tavoite, millaiseksi halutaan toiminta muuttua. (Terveystieteiden tutkimuskeskus.) Tästä syystä käytin ensimmäisellä tapaamiskerralla aineiston keruumenetelmänä tulevaisuuden muistelua. Opinnäytetyössäni siirryttiin vuoteen 2015 miettimään, millainen kuntoutussuunnitelmakäytäntö on silloin Eedissä ja millainen on kuntoutussuunnitelmakäytäntö, kun asukas on siinä aktiivisesti mukana. Nauhoitin tapaamisen, joka kesti noin kaksi tuntia viisitoista minuuttia. Litteroitua materiaalia syntyi 33 sivua.

Tapaamisen jälkeen kuuntelin nauhoituksen useampaan kertaan ja keräsin siitä ydinkohdat. Näitä ydinkohtia kävin asukkaan kanssa läpi ensimmäisessä haastattelussa. Tein myös ydinkohdista postereita seuraavaa kehittämistapaamista varten, jolloin käytin yhtenä aineiston keruumenetelmänä näyttelykävelyä. Siinä ryhmäläiset kiersivät omaa tahtia läpi postereita, joihin oli edeltävä kerta kiteytetty. Ryhmäläiset saivat kirjoittaa omia kommentteja postereihin. Näyttelykävelyn jälkeen keskustelimme aiheesta noin 50 minuuttia, jonka nauhoitin. Litteroituna se oli 15 sivua tekstiä.

Kolmannella kerralla teimme nelikentän, johon laitoimme kuntoutussuunnitelmakäytäntöön liittyviä asioita. Tarkastelimme nelikentän avulla, missä kaikissa kuntoutussuunnitelmakäytäntöön kuuluvissa asioissa asukas on aktiivinen. Lopuksi pohdimme keskustelemalla, miten voisimme lisätä asukkaiden osallistumista kuntoutussuunnitelmakäytäntöön. Nauhoitin keskustelun, joka kesti noin 26 minuuttia. Litteroituna se oli 12 sivua tekstiä.

Ennen neljättä kertaa olin kuunnellut kaikki kuntoutussuunnitelmatyöryhmän tapaamiset ja asukkaan haastattelut. Olin kerännyt ydinkohdat ylös ja tehnyt niistä postereita. Olin myös laittanut papereille kysymyksiä, joita oli noussut nauhoituksia kuunnellessa. Työryhmä sai kiertää postereita läpi omassa tahdissaan ja kommentoida niitä sekä vastata kysymyksiin, jotka olivat jääneet ilman vastausta. Lopuksi keskustelimme asukkaiden aktiivisuudesta omaan kuntoutussuunnitelmakäytäntöön. Jokainen ryhmäläinen sai vielä lyhyesti kertoa oman näkemyksensä siitä, mitä hänen mielestään tarkoittaa asukkaan aktiivinen osallistuminen omaan kuntoutussuunnitelmakäytäntöön. Keskustelu kesti yhden tunnin ja kolme minuuttia. Litteroinnista syntyi 14 sivua tekstiä.

Asukkaalta keräsin aineiston haastatteluiden avulla. Haastattelut sijoittautuivat ensimmäisen ja kolmannen kehittämistyöryhmä tapaamisten jälkeen. (liitteet 7 ja 8) Haastattelua käytetään aineiston keruumenetelmänä silloin, kun halutaan tietoa asenteista, mielipiteistä, kokemuksista tai muista vastaavanlaisista asioista. Haastatteluilla päästään syvemmällä kuin esimerkiksi kyselyillä. Haastatteluiden avulla saadaan nopeasti ja helposti suuria aineistoja kerättyä, jos ei oteta huomioon haastattelujen purkua. Haastattelussa käytetään usein apuna ääninauhuria ja videointia. Haastattelijan on hyvä tehdä myös muistiinpanoja haastelun aikana. Haastattelutilanteessa on usein monia sellaisia asioita, esimerkiksi ilmeet ja eleet, jotka eivät tallennu ääninauhalle. (Anttila 2005: 195–196.)

Haastattelu vaatii haastattelijalta henkilökohtaista osallistumista haastattelutilanteeseen. Hänen täytyy tehdä yhteistyötä haastateltavan kanssa, koska haastateltava on tavattava. Haastateltava ei välttämättä halua keskustella niistä asioista, joista tutkija haluaa. Hyvä haastattelija on hyvä kuuntelija, yhteistyökykyinen, luottamusta herättävä, taitava muodostamaan kysymyksiä ja taitava viemään keskustelua eteenpäin. (Anttila 2005: 200.)

Haastattelu voi olla strukturoitu, strukturoimaton tai jotain siltä väliltä. Strukturoidussa haastattelussa ennalta laaditut kysymykset esitetään tietyssä järjestyksessä. Strukturoimattomassa haastattelussa on tietty aihe tai alue, jonka sisällä käydään vapaata keskustelua. Teemahaastattelu on strukturoidun haastattelun eli lomakehaastattelun ja strukturoimattoman eli avoimen haastattelun välimuoto. Teemahaastattelussa on aihepiirit eli teema-alueet tiedossa. Siinä ei kuitenkaan ole tarkkaa järjestystä tai muotoa, jossa haastattelu käydään. (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2009: 208.) Tässä opinnäytetyössä haastattelin yhtä asukasta teemahaastattelulla. Ensimmäinen haastattelu kesti noin 33 minuuttia ja toinen haastattelu kesti noin 54 minuuttia, joka sisälsi myös nelikentän tekemisen. Ensimmäisestä haastattelusta syntyi seitsemän sivua litteroitua tekstiä ja toisesta haastattelusta tuli kymmenen sivua litteroitua tekstiä.

4.5 Aineiston analysointi

Laadullisen aineiston analyysin tarkoitus on saada aineisto selkeäksi ja näin tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Analyysin avulla pyritään tiivistämään aineisto, menettämättä aineiston sisältämää informaatiota. (Eskola – Suoranta 1998: 138.) Anttilan mukaan laadullisten aineistojen analyysissä on aina kysymys merkityksen käsitteestä ja merkityksellisen toiminnan tutkimuksesta. Laadullisen aineiston analysointi alkaa ja myös tapahtuu osittain aineistonkeruun aikana. (Anttila 2005: 276, 278.)

Yksi laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmä on sisällönanalyysi. Sen avulla voidaan tehdä toistettavia ja päteviä päätelmiä tutkimusaineiston suhteesta sen asia- ja sisältöyhteyteen. Sisällönanalyysi on työväline, jolla voidaan tuottaa uutta tietoa, uusia näkemyksiä sekä tuoda esiin piileviä tosiasioita. Tässä opinnäytetyössäni käytin keräämäni aineiston analysoimisessa sisällönanalyysia juuri siitä syystä, että aineisto voi olla lähes mitä tahansa, kunhan se liittyy tutkittavaan asiaan ja sitä pitää myös pystyä havainnoimaan, koota ja analysoida. (Anttila 2005: 292.) Opinnäytetyössäni analysoitava materiaali koostui haastatteluiden ja kehittämistapaamisten nauhoituksista, posteista sekä nelikentästä.

Sisällönanalyysissä tutkittava aineisto jaetaan tarkoituksenmukaisiin osiin eli havaintoyksikköihin. Luokitusyksikkö on se havaintoyksikön osa, mihin sisältöluokkaan se kuuluu. Luokittelussa kuuluu käyttää mahdollisimman vähän väkivaltaa. Luokittelutyypit

nousevat aineistosta, eikä tutkija pakota niitä mihinkään tiettyihin lokeroihin. (Anttila 2005: 293.). Minun opinnäytetyössäni luokitusyksikkö on lause. (Liite 9 ja Liite 10)

Taulukossa 2 on ote sisällön analyysistä.

Taulukko 2 Näyte sisällönanalyysin etenemisestä Muutokset nykyiseen kuntoutussuunnitelma-käytännön tekijöistä.

Pelkistetty ilmaus	alaluokka	pääluokka	
Myös asukkaiden toimintatapa- muutokseen on annettava aikaa	Asukkaiden toimintatavat	Asukkaissa ta- pahtuva muutos	Toimintatapojen muutos
Jotta saadaan uusi hyvä kuntou- tussuunnitelmakäytäntö toimi- maan käytännössä, pitää asuk- kaiden toimintatapoja muuttaa.			
Työntekijöiden osallisuuden li- säämisen avulla lisätään asuk- kaiden osallisuutta.			
Asiat, joihin pitää vaikuttaa, jotta saavutetaan hyvä kuntoutus- suunnitelmakäytäntö, on henkilö- kunnan asenteiden muuttaminen.	Henkilökunnan asenteet	Henkilökunnassa tapahtuva muu- tos	
Nykykäytännössä keskeisin muu- tos tapahtuu henkilökunnan asenteissa			
Asiat, joihin pitää vaikuttaa, jotta saavutetaan hyvä kuntoutus- suunnitelmakäytäntö, on henkilö- kunnan toimintatapojen muutta- minen.	Henkilökunnan toimintatavat		
Nykykäytännössä keskeisin muu- tos tapahtuu henkilökunnan toi- mintatavoissa.			
Toiminnan muuttaminen hyväksi kuntoutussuunnitelmakäytännöksi lähtee työntekijöiden toimintata- pojen muuttamisesta.			
Muun työryhmän sitouttaminen muutokseen ottamalla mukaan kehittämiseen	Henkilökunnan osallisuus		
Kaikki mukaan toiminnan suunnit- teluun. Näin saadaan kaikki hel- pommin mukaan myös toteutuk- seen.			
Työkulttuurin muuttaminen enemmän osallistavaksi lisää myös asukkaiden osallisuutta			
Tavoitteena on, että esimies on siellä arjessa muistuttamassa kuntoutussuunnitelmasta	esimies arjes- sa		
Kun esimies kyselee arjessa ja arkeen liittyvistä asioista kuntou- tussuunnitelman kautta, niin kuntoutussuunnitelma lähtee elämään eri tavalla kuin ennen.			

Ensimmäisenä muutetaan johdon toimintatavat.	johdon toimintatavat		
Johdon toimintatapojen muuttaminen			

Sisällönanalyysin onnistuminen vaatii objektiivisuutta. Toisin sanoen jokainen askel sisällönanalyysissä tapahtuu ainoastaan vastauksen saamiseksi ennalta asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Teksti koodataan kategorioihin, jotka vastaavat asetettuja kysymyksiä. Tutkija ei voi siis muuttaa tavoitettaan kesken koodauksen. Koodauksen pitää olla toistettavaa, toisten tutkijoiden pitää päästä samaan lopputulokseen. Sisällönanalyysin tuloksen tulee liittyä ilmiön määrittelyyn tai sen taustalla oleviin seikkoihin esim. henkilöihin tai taloudellisiin seikkoihin. (Anttila 2005: 293–294.)

5 Tulokset

Opinnäytetyön tuloksena syntyi kuvaus kuntoutussuunnitelmakäytännöstä, jossa asukas on aktiivisesti mukana. Asukkaalla ja työntekijöillä oli pitkälle hyvin samanlainen näkemys siitä, miten asukkaiden aktiivisuutta kuntoutussuunnitelmakäytännössä lisättäisiin. Yhtenä isona haasteena koettiin koko talon henkilökunnan sitoutuminen siihen, että asukas on enemmän mukana omassa kuntoutussuunnitelmakäytännössä.

5.1 Tulevaisuuden kuntoutussuunnitelmakäytäntö

Kuntoutussuunnitelmakäytäntö, jossa asukas on aktiivisesti mukana, oli kehittämistyöryhmän mukaan sellainen, missä asukkaat haluavat vaikuttaa kuntoutussuunnitelmaansa mahdollisimman paljon. Asukkaat voivat esimerkiksi kehittämissuunnitelman mukaan pyytää itse kuntoutussuunnitelman tarkistamista suuntaan tai toiseen, jos asiat eivät toimi nykyisessä kuntoutussuunnitelmassa.

Kehittämistapaamisissa pidettiin tärkeänä, että asukkaalla on mahdollisuus valmistautua kuntoutussuunnitelman laadintaan. Mietittiin erilaisia vaihtoehtoja, miten asukas voisi valmistautua siihen. Vaihtoehtoiksi tuli, että asukkaille annettaisiin etukäteen tyhjä kuntoutussuunnitelmalomake, jotta hän tietää minkälaisia asioita kuntoutussuunnitelman laadinnassa käydään läpi. Toisena vaihtoehtona oli, että asukasta pyydetään

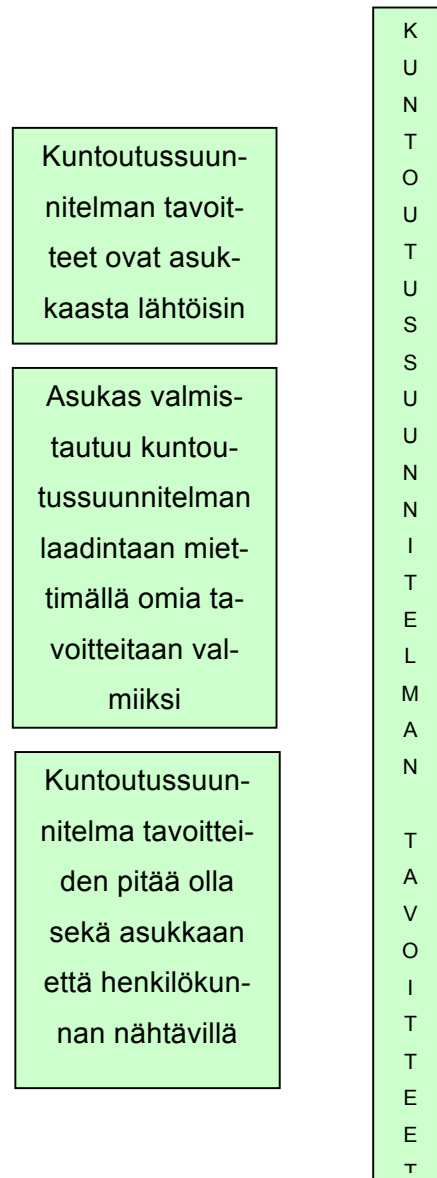
miettimään etukäteen omia tavoitteitaan. Asukasedustaja piti jälkimmäistä vaihtoehtoa parempana.

"on se parempi, et saa aikaa miettiä niitä tavoitteita"

Kehittämistyöryhmässä keskusteltiin paljon kuntoutussuunnitelman tavoitteista ja siitä kuka tavoitteet asettaa. Kehittämistyöryhmässä tultiin siihen johtopäätökseen, että jos halutaan asukkaiden olevan aktiivisesti mukana omassa kuntoutussuunnitelmakäytännössä, täytyy asukkaiden saada itse asettaa omat tavoitteensa. Jos tavoitteet tulevat työntekijöiltä, ei voida olettaa asukkaiden sitoutuvan noudattamaan niitä. Kehittämistyöryhmä oli sitä mieltä, että ohjaajilla voi olla aktiivisempi rooli välitavoitteiden ja keinojen, joilla tavoitteet saavutetaan, asettamisessa.

"...ne on asukkaan tavoitteet. Ne ei ole enää sen henkilökunnan näköisiä tai oman ohjaajan näköisiä tavoitteita vaan nimenomaan, kun asukas haluaa olla prinsessa. Tavoite viiden vuoden päästä olla prinsessa. Niin sehän on se päätavoite silloin... ja sit voidaan miettiä niitä välitavoitteet. Mun mielestä siinä tulee sitten se meidän ammatillinen, kun mietitään niitä välitavoitteita, että mitä prinsessalla on vaatimuksia. Prinsessa tuoksuu hyvältä ja käy suihkussa ja ne tulee mun mielestä sieltä. Se mun mielestä lähtee meidän ammatillisuudesta ne välitavoitteet. Siellä saa olla prinsessa, kuka sitä estää tai että ei ois viiden vuoden päästä prinsessa, jos se on se mikä sitä motivoi käymään suihkussa tai käymään kampaajalla tai jotain muuta..."

Tavoitekeskustelussa puhuttiin myös siitä, että asukkaiden pitää muistaa omat tavoitteet, jotta he voivat toimia tavoitteiden mukaisesti. Keinona muistaa omat tavoitteensa on tehdä jokaiselle asukkaalle omaan huoneeseen taulu, jossa olisi omat tavoitteet näkyvillä. Tärkeänä pidettiin myös sitä, että työntekijät tietävät kaikkien asukkaiden tavoitteet, jotta he osaavat tukea oikeissa asioissa. Kehittämistyöryhmä oli sitä mieltä, että asukkaiden aktiivisuuteen vaikutetaan hänen kuntoutussuunnitelman tavoitteiden avulla. (Kuvio 1)

Kuvio 1 Kuntoutussuunnitelman tavoitteet vaikuttavat asukkaan aktiivisuuteen kuntoutussuunnitelmakäytännössä

Asukkaiden aktiivisuudessa suhteessa omaan kuntoutussuunnitelmakäytäntöön vaikuttaa verkosto ja se, miten sitä hyödynnetään. Erityisesti se, miten asukkaiden omaiset otetaan mukaan ja huomioidaan läheisen kuntoutuksessa. Tämä koskee, niitä asukkaita, jotka haluavat, että heidän omaisensa on mukana hänen kuntoutuksessaan. Erityisesti asukasedustaja toi esiin omaisten merkityksen ja sen, että työntekijöiden pitäisi enemmän huomioida omaisia. Yhtenä esimerkkinä asukas toi omaisten tervehtimisen, kun he ovat käymässä Eedissä. Tämä ei asukkaan mielestä aina toteudu. Asukas piti hyvänä omaisten iltaa, joka järjestetään joulun alla sekä keväällä kevätkuuhia. Asukkaan kanssa käydyssä haastattelussa tuli konkreettinen ehdotus, miten omai-

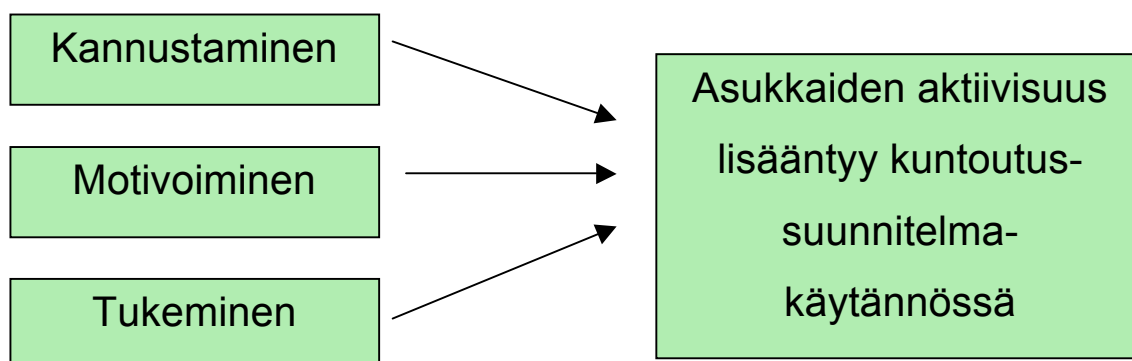
sia huomioitaisiin nykyistä paremmin. Tämä ehdotus oli, että nykyisen koko talon omaistenillan lisäksi jokainen tasku järjestäisi oman omaisten illan, jossa olisi paikalla koko ryhmäkodin henkilökunta ja kaikkien halukkaiden asukkaiden omaiset olisi kutsuttu.

Tavoiteverkostoa, johon osallistuu asukkaan kuntoutukseen osallistuva verkosto, pidettiin hyvänä tiedonkulunfoorumina. Asukasnäkökulmasta tämä kyseinen kokous on viranomaiskeskeinen. Paikalla voi olla monesta eri organisaatiosta ihmisiä. Tilanne voi olla asukkaalle pelottava. Kehittämistyöryhmä pohti mahdollisuutta pitää tavoiteverkostoa pienemmissä erissä. Tällöin asukkaan omaohjaajan merkitys korostuisi. Omaohjaaja olisi tärkeä tiedonvälittäjä eri kokousten ja organisaatioiden välillä. Tavoiteverkostoa pidettiin tärkeänä mahdollisuutena asukkaalle vaikuttaa häntä koskeviin päätöksiin erityisesti silloin, kun hän on etenemässä asumisessa itsenäisempään asumismuotoa kohti.

Erityisesti kehittämisryhmän asukasjäsen toi esiin sitä, että asukkaiden aktiivisuutta omaan kuntoutussuunnitelmakäyttöön lisätään kannustamalla, motivoimalla ja tukemalla (kuvio alla). Hän oli sitä mieltä, että nämä kolme sanaa ovat kuntoutussuunnitelmakäytännön keskeisimmät asiat. Asukkaan kannustaminen, motivoiminen ja tukeminen edellyttävät sen, että ohjaajat tuntevat asukkaat.

”...enemmän tukea tavoitteiden saavuttamiseen ja motivointia. Mut niin ku sillä tavalla, ettei se ole kumminkaan liian tungettelevaa vaan antaa asukkaalle niin ku vapautta ja tilaa elää sitä omaa elämäänsä, ettei liian tavallaan tasapaino sen motivoimisen ja tsemppaamisen ja sitten sen tavallaan sen puuttumisen välillä. Enemmän ehkä motivointia ja kannustusta mä sanoisin...”

”...mä aattelin, että se alkaisi siitä läheisen suhteenluomisesta sen asukkaan kanssa ja sitä, että minä opin tuntemaan ja luon suhteen sen hyvän suhteen sen ihmisen kanssa ja sitt siitä lähtisin rakentamaan sitä oppia, mitä hän haluaa ja tahtoo ja millä tavalla tää ihminen motivoituu, ett se suhteen luominen ois se ykkönen.”

Kuvio 2 Asukkaan aktiivisuuden lisääminen kuntoutussuunnitelmakäytännössä

5.2 Muutokset nykyiseen kuntoutussuunnitelmakäytäntöön

Nykyiseen kuntoutussuunnitelmakäytäntöön muutokset kohdistuvat asukkaiden, henkilökunnan ja johdon toimintatapojen muutokseen sekä käytännön muutoksiin tai tekoihin.

Toimintatapojen muutos

Kehittämistyöryhmän keskusteluissa nousi esiin, että työntekijät ovat opettaneet asukkaat passiivisiksi. Toisin sanoen asukkaiden pitää oppia luopumaan passiivisuudesta. Tähän muutokseen henkilökunnan on annettava asukkaille aikaa. Kuntoutussuunnitelmakäytännössä on tärkeää, että asukas ymmärtää, mistä on kysymys. Kysymys on hänen omasta elämästään.

"...se että asukas ymmärtää sen. Se on nimenomaan se häntä varten tehtävä ja tavallaan se juttu ja siinä niin ku määritellään aika pitkälle sit se minkälaista tukea asukas saa ja hän ymmärtää että se on tärkeä vaikuttamisen väline hänellä ja sitä kautta kun asukas kans tietää että joku asia ei toimi hänen kohdallaan nin hän voi hän pyytää kuntoutussuunnitelman että voidaanko me tehdä uudestaan kuntoutussuunnitelma..."

Kehittämistyöryhmän työntekijät nostivat esiin myös johdon merkityksen kuntoutussuunnitelmakäytännössä. Työntekijät kokivat, että johdon pitäisi olla enemmän arjessa muistuttamassa kuntoutussuunnitelmaan liittyvistä asioista. Johdon pitäisi johtaa työntekijöitä tekemään oikeita asioita ja organisoida työntekijöiden toimintaa, jotta työnteki-

jät tukisivat asukkaita oikeissa asioissa suhteessa heidän kuntoutussuunnitelmaansa. Työntekijät kokivat, että johdon pitäisi ohjata kuntoutusprosessia.

"...jos aattelee, että se lähin esimies on läsnä siellä niin, se nimenomaan muistuttaa ja kysyy niistä tavoitteista, kuntoutussuunnitelmasta, että miten on tää sun kuntoutussuunnitelma siellä lähtee elämään eri tavalla."

"...läsnäytyy ja johtaa perus työtä eli nimenomaan siinä, kun ne ovat läsnä siinä perustyössä. He tuovat esille koko ajan sitä asukkaan kuntoutussuunnitelmaa eli mitkä on ne tavoitteet toimitaanko nyt, kun ne ovat läsnä siinä työssä."

Suurin osa muutoksista kohdistuvaa kehittämistyöryhmän mukaan työntekijöihin, jotta kuntoutussuunnitelmakäytäntö saadaan muutettua sellaiseksi, että asukas on siinä aktiivisesti mukana ja mikä tukee asukkaiden osallistumista. Kehittämistyöryhmä koki, että työntekijöiden asenteissa ja toimintatavoissa pitää tapahtua muutosta, ennen kuin asukkaiden aktiivisuutta voidaan tukea. Nykyisessä kuntoutussuunnitelmakäytännössä ohjaajat tekevät paljon asukkaiden puolesta, eivätkä aina ymmärrä kuntoutussuunnitelman tärkeyttä. Osa ohjaajista kokee, etteivät asukkaat itse pysty määrittämään omia kuntoutussuunnitelman tavoitteitaan.

"...se, että kaikki työryhmässä ymmärtäisi sen kuntoutussuunnitelman merkityksen että se on tärkeä ja että se asukkaan toiminta ja kaikki se toiminta perustuu siihen kuntoutussuunnitelmaan. Jos työntekijät ymmärtää sen hyvin niin silloin niitä kans pidettäisiin säännöllisesti ja sitten se, että jos on muutoksia niitä muistetaan panna niitä nii ku päivittää niin jos me oltais sitten siinä pisteessä silloin ja jos henkilökunta ymmärtää hyvin sen miten tärkeä se on niin sitten se kantautuu asukkaille sitä kautta ja he ymmärtävät että he voivat sitä kautta vaikuttaa kaikkeen."

Käytännössä tehtävät muutokset

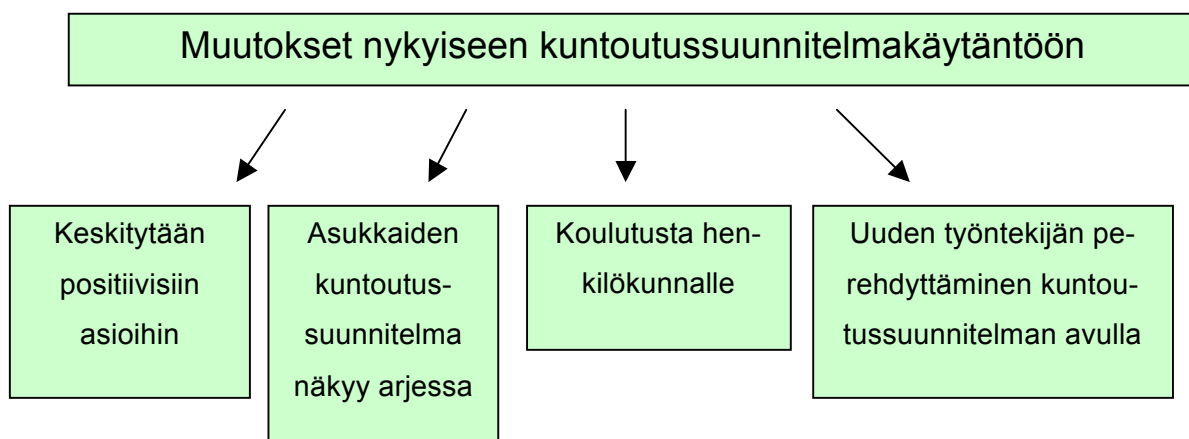
Käytännön muutokset kohdistuvat henkilökunnan toimintaan ja keinoihin, miten muutosta tuetaan. Nykyinen kuntoutussuunnitelmakäytäntö on ongelmakeskeinen, joka nähdään pakkona. Nykyisessä kuntoutussuunnitelmakäytännössä osa ohjaajista asettaa asukkaan kuntoutussuunnitelman tavoitteet asukkaan puolesta kuulematta lainkaan asukasta. Myöskään keinoja, miten asukas saavuttaa tavoitteensa ei ole mietitty nykyi-

sessä käytännössä. Isoimpana ongelmana kehittämistyöryhmä piti sitä, etteivät kuntoutussuunnitelmassa sovitut asiat näy arjessa.

Kehittämistyöryhmä mietti keinoja, millä muuttaa työntekijöiden asenteita kuntoutussuunnitelmakäytäntöä kohtaan sekä heidän toimintatapojansa. Yhtenä keinona pidetään henkilökunnan kouluttamista.

”...koulutuksesta se pitää sen mielen virkeänä ja avoimena, että se on tavallaan ja sitä kautta jos Eedillä on enemmän muutakin koulutusta sellasta niin ku ettei vaan olla täällä ja tehdä omia juttuja ja puunataan vessan pönttöä niin se pitää sen niin mielestä tulee paljon vastaanottavaisempi ja näkee ehkä niitä laajempia kokonaisuuksia”

Myös uusien työntekijöiden perehdyttämistä pidettiin tärkeänä. Kehittämistyöryhmä pohti, että uusi työntekijä olisi hyvä perehdyttää asukkaaseen asukkaan kuntoutussuunnitelman pohjalta. Tulevaisuudessa kuntoutussuunnitelmassa on keskitytty nykyistä enemmän positiivisiin asioihin. Kuntoutussuunnitelman kautta uusi työntekijä saa paljon laajemman kuvan asukkaasta. Nyt uutta työntekijää perehdyttäessä asukkaasta kerrotaan paljon negatiivista.

Kuvio 3 Käytännön muutoksen nykyiseen kuntoutussuunnitelmakäytäntöön

Yllä olevassa kuviossa on keskeisimmät muutokset, mitä nykyiseen kuntoutussuunnitelmakäytäntöön tulisi tehdä. Näiden muutosten avulla vahvistettaisiin asukkaiden osallistumista kuntoutussuunnitelmakäytännössä.

Kehittämistyöryhmän asukas piti kaikista olennaisimpana muutoksena sitä, että asukkaat saisivat ohjaajilta enemmän kannustusta, motivointia ja tukea. Nämä kolme asiaa olivat asukasedustajan mukaan ne tekijät, jotka lisäävät asukkaan aktiivisuutta omaan kuntoutussuunnitelmakäytäntönsä sekä asukkaan osallistumista. Työntekijät toivoivat johdolta enemmän kannustusta, tukea ja motivointia, jotta he jaksaisivat paremmin tukea, kannustaa ja motivoida asukkaita.

5.3 Asukkaan osallistumista vahvistava kuntoutussuunnitelmakäytäntö

Kehittämistyöryhmän mukaan kuntoutussuunnitelmakäytäntö, joka vahvistaa asukkaiden osallistumista, kiinnittää enemmän huomiota positiivisiin asioihin kuin ongelmiin. Henkilökunnan positiivinen asenne kuntoutussuunnitelmakäytäntöä ja asukasta kohtaavan motivoivat asukasta omaan kuntoutukseensa.

Kehittämistyöryhmän mukaan kuntoutussuunnitelmakäytäntö, joka vahvistaa asukkaiden osallistumista, on sellainen, missä asukas itse ymmärtää, että hän voi kuntoutussuunnitelmansa kautta vaikuttaa siihen, miten häntä tuetaan, kohdataan tai miten hänen kotonaan ollaan. Kuntoutussuunnitelmaa pidettiin tärkeänä asukkaan vaikuttamisen välineenä. Tämä on yksi muutos, mikä pitää saada tehtyä nykyiseen kuntoutussuunnitelmakäytäntöön. Sekä henkilökunnan että asukkaiden tulee oivaltaa, että asukkaat ovat mukana määrittelemässä, miten hänen elämänsä eletään.

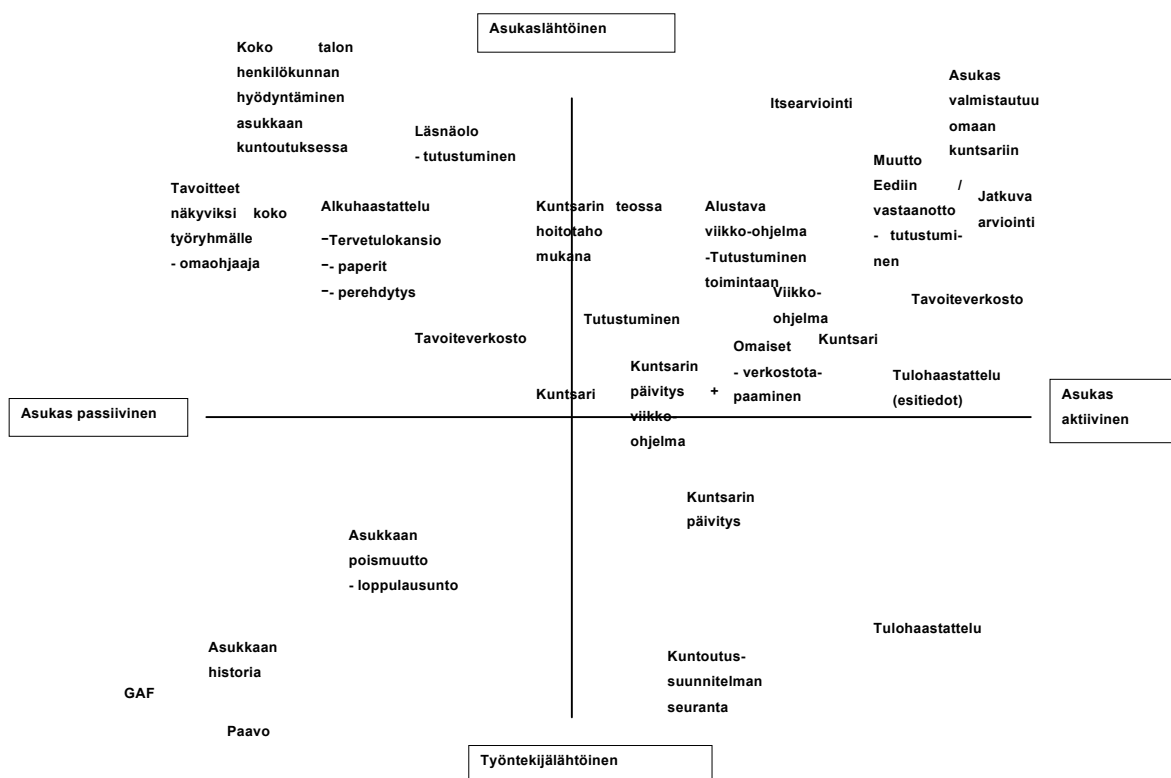
”Mut se, kun se pitää ymmärtää siinä kuntsarissa se että siinä kuntsarissa kuuluu se asukkaan toive että, miten hänen asumistaan tuetaan, miten haluaa hän tulee kohdatuksi, miten hän haluaa että hänen kanssa ollaan. Ja kun täällä on monta työntekijää, niin eihän se voi mennä sillä tavalla että sitten ne työntekijät tavaltaan määrittää sen. Vaan nimenomaan pakko jonkin näköinen järjestys olla siinä että joku juttu minkä kautta ne kaikki työntekijät vaikka kotona ollaankin niin kuuluu sen asukkaan toiveen. Näin haluan että minun kanssani minun kotonani ollaan, näissä asioissa minä haluan että te minua tuette. Se kuntoutussuunnitelma on nimenomaan se työkalu, minkä kautta kaikille, kun on paljon monta työntekijää, välittyy se viesti siitä että mitä se asukas haluaa.”

Hyvässä kuntoutussuunnitelmakäytännössä asukkaan tavoitteet ja linjaukset sovitaan yhdessä asukkaan kanssa. Tämä lisää kehittämistyöryhmän mukaan asukkaan sitoutumista omaan kuntoutussuunnitelmaansa. Asukkaat ovat mukana heitä koskevassa

päätöksen teossa. Työntekijät eivät luo asukkaalle uusia linjauksia tai sääntöjä keskustelematta niistä asukkaan kanssa.

Keinoina asukkaiden osallistumisen vahvistamisena kehittämistyöryhmä piti ohjaajien toimintaa. Asukasedustajan mielestä asukkaiden osallistumista vahvistetaan tukemalla, kannustamalla motivoimalla. Jotta työntekijä voi tukea, kannustaa ja motivoida asukasta, pitää työntekijän tuntea asukas. Tutustuminen ja tunteminen vievät aikaa. Parhaiten asukkaaseen tutustuu olemalla läsnä, olemalla mukana asukkaan arjessa.

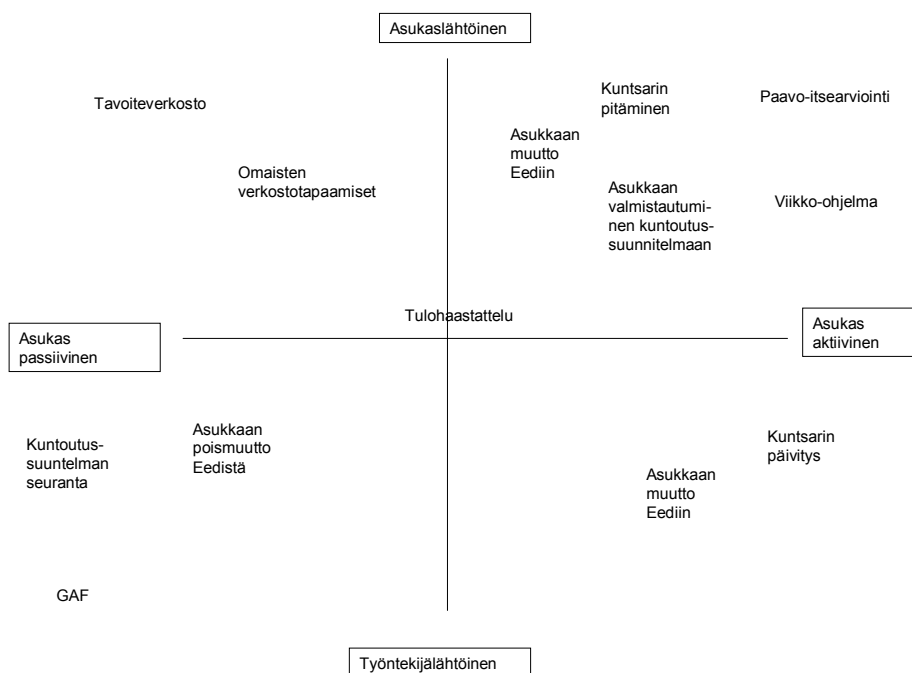
Hyvässä kuntoutussuunnitelmakäytännössä kehittämistyöryhmän mukaan kuntoutussuunnitelman tavoitteita päivitetään ja tarkistetaan säännöllisesti asukkaan kanssa puoleen tai toiseen. Asukkaalla pitää olla myös mahdollisuus valmistautua omaan kuntoutussuunnitelma laadintaan miettimällä esimerkiksi valmiiksi tavoitteitaan.

Kuvio 4 Kuntoutussuunnitelmatyöryhmän tekemä nelikenttä kuntoutussuunnitelmakäytännöstä

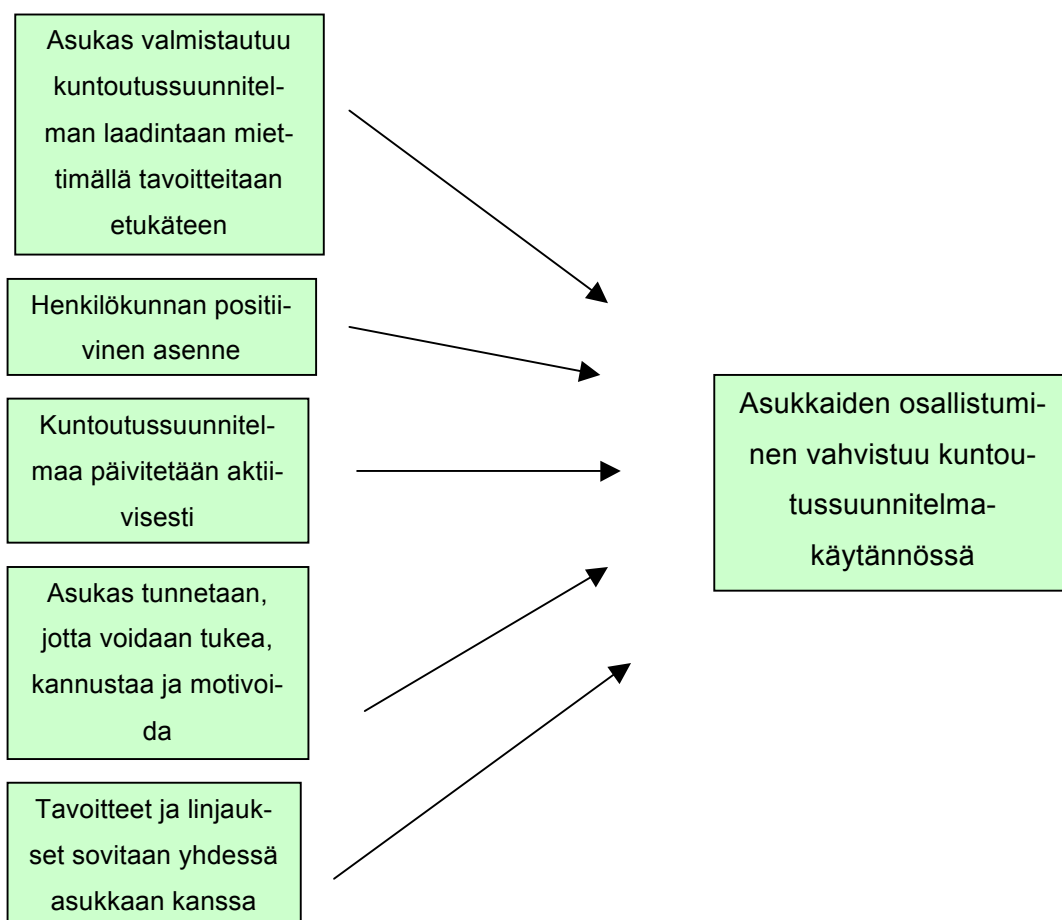
Nelikentät (kuviot 4 ja 5) kuvaavat Eedissä tapahtuvaa kuntoutussuunnitelmakäytännöstä. Kuntoutussuunnitelmakäytäntöön kuuluvat elementit voivat hyvin pitkälle olla asukaslähtöisiä ja asukas voi olla aktiivinen omassa kuntoutussuunnitelmakäytännössä.

Osatekijät, joissa asukas on passiivinen, ovat lähinnä tilanteita, kun viranomaiset keräävät tietoa toisiltaan kuten asukkaan muuttaminen Eediin (esitiedot) ja poismuutto Eedistä. Asukasedustaja oli sitä mieltä myös, että ohjaajan tehtävä oli kuntoutuksen seuranta, jotta asukkaat voivat keskittyä tavoitteidensa suorittamiseen.

Kuvio 5 Asukkaan tekemä nelikenttä kuntoutussuunnitelmakäytännöstä

Asukkaan osallistumista kuntoutussuunnitelmakäytäntöön vahvistetaan koko kuntoutussuunnitelmakäytännön ajan (kuviot 6). Vahvistamista tapahtuu pienin keinoin. Esimerkiksi asukkaan valmistautuminen kuntoutussuunnitelman laadintaan miettimällä omia tavoitteitaan etukäteen vahvistaa asukkaan osallistumista. Henkilökunnan asenteella on myös iso merkitys.

Kuvio 6 Keinoja, joilla vahvistetaan asukkaiden osallistumista kuntoutussuunnitelmakäytäntöön

6 Yhdessä tuotettu toimiva kuntoutussuunnitelmakäytäntö

Opinnäytetyön tuotoksena syntyi kuvaus asukkaiden osallistumisen vahvistumisesta hyvästä kuntoutussuunnitelmakäytännössä.

Kuntoutussuunnitelmakäytäntö alkaa Eedissä viimeistään silloin, kun asukas muuttaa Eediin. Se alkaa usein jo asukkaan tutustumiskäynnillä. Tulohaastattelussa tutustutaan asukkaaseen. Asukkaan ollessa aktiivinen suhteessa omaan kuntoutussuunnitelmaansa hän esittää jo tällöin toiveita, minkälaista tukea ja ohjausta hän kaipaa. Myös asukkaan omaiset voivat kertoa oman näkemyksensä asukkaan tavoitteista ja tarpeista. Tässä vaiheessa ollaan viimeistään yhteydessä paikkaan, josta asukas

muuttaa. Vanhasta paikasta saadaan paljon hyvää tietoa, miten asukaan kanssa on toimittu, mitkä asiat toimivat ja mitkä asiat ovat motivoineet asukasta ja niin edelleen.

Ennen ensimmäistä kuntoutussuunnitelmaa asukas tekee joko itsenäisesti itsearviointin tai tarvittaessa ohjaajan tukemana. Itsearviointista saatua tietoa käytetään hyväksi kuntoutussuunnitelman laadinnassa.

Kolmen kuukauden sisällä muutosta asukkaan kanssa tehdään yhdessä kuntoutussuunnitelma. Kolmen ensimmäisen kuukauden aikana asukas on päässyt tutustumaan Eediin toimintaan ja näin saanut tiedon siitä, minkälaista tukea Eedi voi hänelle tarjota. Jos asukas on vanhassa paikassa tottunut käymään talon ulkopuolisissa päivätoiminnoissa, näitä jatketaan. Asukas tekee yhdessä omaohjaajan kanssa ensimmäisen viikon aikana viikko-ohjelman, johon on suunniteltu muun muassa tutustumista Eedin ryhmiin.

Asukas on itse valmistautunut kuntoutussuunnitelmaan miettimällä vähintään omia tavoitteitaan. Hän pohtii myös mahdollisesti keinoja, miten hän voi saavuttaa tavoitteet. Toisena vaihtoehtona on, että hän on voinut saada tyhjän kuntoutussuunnitelmalomakkeen, johon hän voi tutusta etukäteen. Asukkaalle kerrotaan ennen kuntoutussuunnitelman pitämistä kuntoutussuunnitelman tarkoituksesta ja erityisesti, miten asukas hyötyy siitä. Kuntoutussuunnitelmassa sovitaan asukkaan pitkän ja lyhyen ajan tavoitteet sekä keinot niiden saavuttamiseksi. Kuntoutussuunnitelmassa asukas myös kertoo, minkälaista tukea hän kaipaa ohjaajilta. Hän kertoo, miten hän haluaa, että ohjaajat ovat hänen kotonaan. Asukas saa itselleen oman kappaleen valmiista kuntoutussuunnitelmasta sekä huoneeseensa tavoitetaulun, muistuttamaan ja motivoimaan häntä tavoitteiden saavuttamisessa. Kuntoutussuunnitelman tekohetkellä sovitaan kuntoutussuunnitelman tarkastusajankohta sekä mahdollisen viikko-ohjelman päivittämistä

Kuntoutussuunnitelman tekohetkellä päivitetään asukkaan viikko-ohjelma tukemaan asukkaan tavoitteita. Asukas saa oman kappaleen viikko-ohjelmastaan, jonka hän ottaa mukaan aamukokouksiin. Aamukokouksessa ohjaajat muistuttavat asukasta viikko-ohjelman noudattamisesta.

Asukas voi pyytää itse kuntoutussuunnitelmansa päivittämistä ennen sovittua ajankohtaa, jos hän kokee kuntoutussuunnitelmassa olevien tavoitteiden olevan vääränlaisia.

Ne voivat olla liian vaikeita saavuttaa tai hän on voinut ne jo saavuttaa ennen kuntoutussuunnitelma tarkistamista.

Kuntoutussuunnitelman päivittämisessä käydään läpi, miten asukas on saavuttanut edeltävällä kerralla asettamansa tavoitteet. Jos tavoitteita ei ole vielä täysin saavutettu, pohditaan, voisiko tavoitteen saavuttaa jollakin muulla keinoin tai onko tavoite vääränlainen. Kuntoutussuunnitelman tarkastuksessa käydään läpi, ovatko kaikki tavoitteet vielä ajankohtaisia tai onko asukkaalla jotain uusia tavoitteita.

Kuntoutussuunnitelmakäytännössä tavoiteverkostosta hyötyvät eniten ne asukkaat, jotka ovat muuttamasta pois Eedistä tai joilla on tulossa jotain muita muutoksia asumisessa. Tavoiteverkostossa asukkailla on mahdollisuus vaikuttaa päättäviin tahoihin kuten kaupungin edustajiin (maksaja) tai hoitotahoon. Asukkaalla on tavoiteverkostossa mahdollisuus kertoa ulkopuoliselle taholle, mitä mieltä hän on Eedistä. Tavoiteverkosto on hyvä pitää pienemmillä kokoonpanoilla, jos asukas vierastaa tilanteita, joissa on paljon ihmisiä. Tällöin ohjaajan tehtävänä on varmistaa tiedonkulku eri tahojen välillä.

Olennaista koko kuntoutussuunnitelmakäytännössä on positiivisuus. Kuntoutussuunnitelman laadinnassa ei keskitytä vajavaisuuksiin vaan myös asukkaan voimavaroihin ja onnistumisiin. Erityisesti kuntoutussuunnitelman päivityksessä ei painoteta sitä, jos asukas ei ole täysin saavuttanut jotain tavoitettaan vaan löydetään myös ne pienet edistymiset.

Ohjaajat tukevat, kannustavat ja motivoivat asukasta noudattamaan kuntoutussuunnitelmaansa ja edellä mainituin keinoin auttaa asukasta osallistumaan entistä enemmän. Asukkaan tukeminen, motivoiminen ja kannustaminen vaativat ohjaajalta asukkaan tuntemista.

Eedin yrityksen johto puolestaan kannustaa, motivoi ja tukee työntekijöitä auttamaan asukkaita heidän kuntoutussuunnitelmakäytännössä niin, että asukkaiden osallistuminen lisääntyy.

7 Pohdinta

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää toimiva kuntoutussuunnitelmakäytäntö, jotta asukkaan osallistuminen kuntoutussuunnitelmakäytäntöön vahvistuisi. Opinnäytetyön onnistuminen vaati koko kehittämistyöryhmältä rohkeutta tarttua haasteeseen ja tarkastella totuttua työskentelytapaa uusin silmin. Opinnäytetyössä oli myös tärkeää pohtia, etteivät opinnäytetyön tulokset vaikuta kehittämistyöryhmän jäseniin negatiivisesti. Tässä pohdinnassa tarkastellaan opinnäytetyön tuloksia, eettisyyttä, luotettavuutta, hyödynnettävyyttä sekä mahdollisia jatkotutkimuksia.

Tulosten tarkastelu

Asiakkaan osallisuudesta ja osallistumisesta omaan kuntoutukseensa on käsitelty paljon aina hallitusohjelmasta aina paikalliselle tasolle asti. Asiakkaiden osallistuminen on ollut Eedin tavoitteena toiminnan alusta alkaen. Usein se on jäänyt enemmänkin puheen tasolle, kun ei ole ollut keinoja tukea asiakkaan osallistumista. Opinnäytetyössäni on pyritty miettimään keinoja, joilla asukkaan osallistumista saataisiin lisättyä hänen omassa kuntoutussuunnitelmakäytännössä. Ilman asiakkaan / asukkaan ääntä on lähes mahdotonta lähteä kehittämään heitä koskevia asioita, tästä syystä minun opinnäytetyössäni on kuultu myös asukkaan ääntä rinnan työntekijöiden kanssa.

Opinnäytetyötäni tehdessä selvisi, etteivät kaikki asukkaat ole olleet mukana tekemässä omaa kuntoutussuunnitelmaansa. Näissä tapauksissa ohjaaja on itse asettanut asukkaalle tavoitteet ja käynyt asukkaan kanssa läpi ohjaajan tekemän kuntoutussuunnitelman. Kuten Järvikoski ja Härkäpää toteavat kirjassaan, että asiakkaan osallistuminen kuntoutussuunnitelman laadintaan parantaa kuntoutumisprosessia sekä näin saadaan parempia tuloksia (Järvikoski – Härkäpää 2008: 61). Tähän tulokseen myös kehittämistyöryhmä tuli. Asukkaan on osallistuttava omaan kuntoutussuunnitelman laadintaan, jotta hän voi siihen sitoutua. Tämä puolestaan lisää asukkaan aktiivisuutta ja osallistumista omaan kuntoutussuunnitelmakäytäntöön.

Nykyiseen kuntoutussuunnitelmakäytäntöön liittyvät muutokset kohdistuivat pitkälti työntekijöihin, heidän toimintaansa ja asenteisiinsa. Myös johdon toiminnassa toivottiin tapahtuvan muutoksia. Kuten Laitila toteaa väitöskirjassaan, että mielenterveyskuntou-

tujien osallisuuteen vaikuttaa toimintaympäristö ja organisaatioin kulttuuri (Laitila 2010: 110). Tästä syystä olisikin tärkeää, että koko Eedin henkilökunta, johto ja työntekijät, sitoutuisivat muuttamaan toimintatapojaan, jotta organisaation kulttuuri saataisiin sellaiseksi, missä asukkailla on mahdollisuus osallistua aktiivisesti omaan kuntoutussuunnitelmakäytäntöön. Opinnäytetyön kehittämistyöryhmä piti myös henkilökunnan koulutusta tärkeänä asiana, jotta asukkaiden osallistuminen vahvistuisi. Tätä tukee myös Laitilan väitöskirja. Väitöskirjan mukaan henkilökunnalla ei ole välttämättä osaamista osallisuuden mahdollistamiseksi ja tukemiseksi (Laitila 2010: 110).

Vallankäytöllä on myös merkitystä asukkaiden osallistumiseen. Ovatko työntekijät valmiita luopumaan vallastaan ja ottamaan asukkaan aktiivisemmin mukaan asukkaiden omaan kuntoutussuunnitelmakäytäntöön?

Kehittämistyöryhmä toi esiin asukkaan verkoston merkityksen asukkaan kuntoutuksessa ja miten verkosto vaikuttaa asukkaan osallistumiseen. Kehittämistyöryhmä piti verkoston mukana oloa tärkeänä asukkaalle, erityisesti omaisten merkitys oli kehittämistyöryhmän mielestä suuri. Kuten Paltamaan, Karhulan ynnä muiden tutkimuksessakin todetaan, että hyvän kuntoutussuunnitelmakäytännön pohjana on yksilöllisyyden lisäksi muun muassa läheisten osallistuminen kuntoutukseen (Paltamaa ym. 2011: 35).

Luotettavuus ja eettisyys

Kehittämistoiminnassa luotettavuudella tarkoitetaan ennen kaikkea käyttökelpoisuutta. Tällä tarkoitetaan sitä, ettei kehittämistoiminnassa riitä se, että tieto on totuudenmukaista, vaan sen tulee olla myös hyödyllistä. (Toikko – Rantanen: 2009: 121) Tähän hyödyllisyyteen pyrin myös omassa opinnäytetyössäni. Opinnäytetyön aihe on noussut käytännön työstä, mikä lisää sen hyödyllisyyttä. Kehittämistyöryhmä koostuu nimenomaan käytännön työtä tekevistä henkilöistä ja asukkaista.

Laadullisessa aineistonkeruussa kehittäjä joutuu koko ajan pohtimaan tekemiään ratkaisuja ja tätä kautta ottamaan kantaa analyysiin kattavuuteen sekä opinnäytetyön luotettavuuteen. Kehittäjän apuna tässä on vain hänen omat ja mahdollisen tutkijakollegan ennakko-oletukset sekä teoreettinen oppineisuus. Laadullisessa aineistonkeruussa on tärkeää, että myönnetään kehittäjän olevan keskeinen tutkimusväline. Näin ollen tärkein luotettavuuskriteeri onkin kehittäjä itse ja näin ollen luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia. (Eskola – Suoranta 1998: 209, 211.) Kävin koko ai-

neistonkeruun aikana kehittämistyöryhmän kanssa läpi keräämäni aineistoa, että olen ymmärtänyt asiat oikein. En tehnyt tapaamiskertojen välissä sisällönanalyysia, vaan keräsin äänityksiä kuunnellessa oleelliset kohdat ylös. Sisällönanalyysin tein vasta, kun olin saanut koko aineiston kasaan. Aineiston analyysin jälkeen olen vielä varmistanut kertaalleen, etten ole muuttanut kehittämistapaamisissa ja haastatteluissa saamaani aineistoa. Olen pyrkinyt koko opinnäytetyön aikana varmistamaan kehittämistyöryhmältä tai palaamalla litterointeihin, etten tee omia tulkintoja keräämästäni aineistosta.

Kehittämistyössä luotettavuutta voidaan mitata kehittämistyön vakuuttavuudella. Tutkija vakuutettava muut tekemällä tutkimusta koskevat valinnat ja tulkinnat näkyviksi. (Toikko – Rantanen: 2009: 123.) Opinnäytetyössäni olen laittanut näytteitä sisällönanalyysistä liitteeksi (liitteet 9 ja 10). Niistä lukija voi tarkistaa minun tekemiäni tulkintoja. Myös tuloksissa olevat suorat lainaukset kerätyistä aineistosta auttavat lukijaa arvioimaan, olenko tehnyt aineistosta oikeat tulkinnat.

Haastattelu vaatii haastattelijalta henkilökohtaista osallistumista haastattelutilanteeseen. Hänen täytyy tehdä yhteistyötä haastateltavan kanssa, koska haastateltava on tavattava. Haastateltava ei välttämättä halua keskustella niistä asioista, joista tutkija haluaa. Haastattelun aiheet voivat mennä intimitettiin ja anonymiteetin suojatarpeen puolelle. Haastattelijan ja haastateltavan välillä saattaa olla ymmärtämis- tai kommunikatiovaikeuksia. Haastateltava ei välttämättä ymmärrä haastattelijan esittämiä kysymyksiä esimerkiksi jos niissä käytetään alan ammattisanastoa. (Anttila 2005: 200.) Haastattelut olivat teemahaastatteluja, eikä niissä käytetty ammattisanastoa. Tarkensin tarvittaessa asukkaalle hankalat sanat, jotta hän ymmärsi, mistä on kyse. Myös asukas esitti kysymyksiä, jos ei ymmärtänyt kysymystä.

Haastattelussa on monia mahdollisia virhelähteitä. Näitä pyritään kontrolloimaan mahdollisimman hyvin. Yleisiä virhelähteitä on koehenkilön kiusaantuminen joutuessaan testauksen ja havainnoin kohteeksi, koehenkilön oletetut tai todelliset roolit jäävät epäselviksi, prosessin vaikutus koehenkilöön vaikuttaa aineistoon haitallisesti. Haastattelutilanteissa on pyrittävä mahdollisimman lähelle arkielämän tasoa. (Anttila 2005: 200–201.) Tein asukkaan haastattelut hänelle tutussa ympäristössä, hänen omassa kodissaan. Asukkaalle on luvattu, etteivät muut työntekijät tiedä, kuka asukkaista on ollut haastateltavana eikä haastateltavana olo vaikuta hänen asemaansa Eedissä. Tästä

syystä asukas ei ollut läsnä kehitysryhmätapaamisissa, vaan haastattelin häntä kahden kesken.

Opinnäytetyöni aineistonkeruussa hyödynnettiin sekä aineisto- että menetelmätriangulaatiota. Triangulaatiolla tarkoitetaan erilaisten aineistojen ja menetelmien käyttöä samassa tutkimuksessa (Eskola – Suoranta 1998: 69). Triangulaatiolla pyrittiin parantamaan opinnäytetyön luotettavuutta. Opinnäytetyössäni kehittämistapaamiset nauhoitettiin ja postereihin sekä tavalliselle paperille tehtiin muistiinpanoja. Eri tavat kerätä aineistoa tukivat toisiaan.

Opinnäytetyön kehittäjäryhmälle tiedotettiin ennen kehittämistapaamisten alkua heidän oikeuksistaan (liite 3 Tutkimushenkilötiedote ja liite 4 Tutkimushenkilötiedote asukas). Jokaisen kehittäjäryhmänjäsenen kanssa tehtiin myös kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta, josta kävi ilmi opinnäytetyöhön osallistumisen vapaaehtoisuus (liite 2 Suostumusasiakirja).

Opinnäytetyön hyödynnettävyys ja sovellettavuus

Opinnäytetyön tuotoksena syntyi kuvaus hyvästä kuntoutussuunnitelmakäytännöstä, jossa asukkaan osallistuminen vahvistuu. Tätä tietoa hyödynnetään aktiivisesti Eedissä syksystä 2013 alkaen, jotta Eedin asukkaiden osallistuminen lisääntyisi. Suomessa on paljon mielenterveyskuntoutujien palveluasuntoja, joissa voidaan hyödyntää opinnäytetyössäni saatuja tuloksia pienin muutoksin.

Kehittämistyöryhmä on jo nyt ennen opinnäytetyön julkistamista saanut yhden konkreettisen muutoksen aikaiseksi Eedissä. Kehittämistyöryhmä toi kehittämistapaamisissa esiin yhtenä haasteena toimivalle kuntoutussuunnitelmakäytännölle sen, että suurin osa työntekijöistä tekee kolmivuorotyötä. Tämä vaikeuttaa tiedonkulkua ja asioista yhdessä keskustelemista. Kehittämistyöryhmä ehdotti Eedin johdolle keväällä 2013, että kerran kuukaudessa jokaisella työryhmällä olisi yksi työryhmäkokous, johon velvoitetaisiin jokaista työryhmän jäsentä osallistumaan. Näin saataisiin asukkaiden kuntoutussuunnitelmissa sovitut asiat koko työryhmän tietoon. Koko työryhmä osaisi tukea ja motivoida asukasta oikeissa asioissa. Johto innostui tästä ajatuksesta ja syksyllä 2013 meille on tullut työvuoroautonomiaan uusi reunaehto, mikä mahdollistaa sen, että koko työryhmä on kerran kuukaudessa kokonaisuudessaan töissä.

Lopuksi

Asukkaan osallistuminen on työntekijöille hankala käsite. Sekä kehittämissuostyöryhmän että koko Eedin henkilökunnan keskusteluissa puhe kääntyy poikkeuksesta työntekijöihin ja heidän keinoihin. Asukkaan osallistuminen unohtuu nopeasti. Tämä on selvästi sellainen aihe, mistä pitäisi puhua vielä paljon, jotta työntekijöiden ajattelutapa muuttuisi ja asukkaat todella saisivat osallistua aktiivisesti omaan kuntoutussuunnitelmakäytäntöön. Edistystä on tapahtunut jo pikku hiljaa ja Eedin henkilökunta on alkanut oivaltamaan kuntoutussuunnitelmakäytännön merkityksen.

Lähteet

Anttila, Pirkko 2007. Realistinen evaluaatio ja tuloksellinen kehittämistyö. Hamina: AKATIIMI Oy.

Anttila, Pirkko 2005. Ilmaisuu, teos, tekeminen ja tutkiva toiminta. Hamina: Akatiimi Oy.

Aspvik, Ulla 2003. Psyykkisesti vajaakuntoisten avotyötoiminta. Toiminnan kehittämisprosessi ja merkitys osallistujien elämänlaadulle. Oulu: Oulun yliopisto.

Eedi Oy 2012. Toimintasuunnitelma 2012.

Eedi Oy. Verkkodokumentti. <<http://www.eedi.fi/tietoa-yrityksest%C3%A4/palvelut/palvelut>> Luettu 2.10.2013

Eskola, Jari – Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Heikkinen, Hannu 2001. Toimintatutkimus – toiminnan ja ajattelun taitoa. Teoksessa Aaltola, Juhani – Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimus metodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. . Jyväskylä: PS-kustannus.

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

HUS, psykiatrian toimintasuunnitelma 2010–2015. Verkkodokumentti. <<http://hus01.tjhosting.com/kokous/20101060-2-56081.PDF>> Luettu 7.1.2013

Järvikoski, Aila – Härkäpää, Kristiina 2008. Kuntoutuskäsityksen muutos ja asiakkuuden muotoutuminen. sivut 51–62. Teoksessa Rissanen, Paavo – Kallaranta, Tapani – Suikkanen, Asko (toim.): Kuntoutus. Helsinki: Duodecim.

KASTE 2012–2015. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma. Verkkodokumentti.

<http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=5197397&name=DLFE-18303.pdf> Luettu 8.12.2012.

Kuntoutusselonteko 2002. Verkkodokumentti.

<<http://pre20031103.stm.fi/suomi/eho/julkaisut/kuntselonteko2002/kselte02.pdf>>. Luettu 9.1.2013.

Kuula, Arja 1999. Toimintatutkimus. Kenttätöitä ja muutospyrkimyksiä. Vastapaino

Laitila, Minna 2010. Asiakkaan osallisuus mielenterveys- päihdetyössä. Fenomenografinen lähestymistapa. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.

Laitila, Minna – Pietilä, Anna-Maija 2012. Asiakkaan osallisuus mielenterveyspalveluissa. Kuulluksi tulemista ja inhimillistä kohtaamista. Teoksessa Honkanen, Hilikka - Kiviniemi, Liisa – Kylmä, Jari (toim.) . Piiriltä yliopiston kautta siviiliin. Dosetti Merja Nikkosen juhla kirja. Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Verkkodokumentti. <https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/45877/oamk_tkjulkaisu_52.pdf?sequence=1>. Luettu 29.1.2013.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 1992/785

Lähteenlahti, Yrjö 2008. Psykoosit. sivut 191–209. Teoksessa Rissanen, Paavo – Kallaranta, Tapani – Suikkanen, Asko (toim.). Kuntoutus. Helsinki: Duodecim.

Mielenterveyslaki 1990/1116.

Paltamaa, Jaana – Karhula, Maarit – Suomela-Markkanen, Tiina – Autti-Rämö, Ilona (toim.) 2011: Hyvän kuntoutuskäytännön perusta. Käytännön ja tutkimustiedon analyysistä suosituksiin vaikeavammaisten kuntoutuksen kehittämishankkeessa. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Poikela, Ritva 2010: Asiakassuunnitelma asiakaslähtöistä auttamista tavoitteellistamassa. Kohteen rakentumisen moniääninen menetelmä. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Pylkkänen, Kari 2009: Psykiatrian hoitojärjestelmä. sivut 811–843. Teoksessa Lönnqvist, Jouko – Heikkinen, Martti – Henriksson, Markus – Marttunen, Mauri – Partonen, Timo (toim.): Psykiatria. Helsinki: Duodecim.

Riikonen, Eero 2008. Mielenterveysongelmat. sivut 158–166. Teoksessa Rissanen, Paavo – Kallaranta, Tapani – Suikkanen, Asko (toim.): Kuntoutus. Helsinki: Duodecim.

Rissanen, Paavo 2008. Kuntoutussuunnitelma. sivut 625 – 646. Teoksessa Rissanen, Paavo – Kallaranta, Tapani – Suikkanen, Asko (toim.): Kuntoutus. Helsinki: Duodecim.

Rostila, Ilmari 2001. Tavoitelähtöinen sosiaalityö. Voimavarakeskeinen ongelmaratkaisun perusteet. Jyväskylä: Kopiojyvä Oy

Terveiden hyvinvoinnin laitos. Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi. Vaikutusten ja vaihtoehtojen tunnistamismenetelmiä. <<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/49122278-52e8-46a4-919e-b0b491958106>>. Luettu 5.9.2013.

Toikko, Timo – Rantanen Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen yliopisto.

Sosiaalihuoltolaki 1982/710

Tutkimuslupahakemus

Tutkimuslupahakemus

6.2.2013

Pyydän tutkimuslupaa YAMK- opinnäytetyön tekemistä varten. Opinnäytetyöni (ont) liittyy Eedin asukkaiden osallisuuden lisäämiseen. Kehittämistyö tehdään yhteistyössä työntekijöiden ja asukkaiden kesken. Tutkimuksellinen osa tehdään yhteiskehittelyllä Kuntoutustiimin kanssa. Ont:ni tarkoituksena on kehittää yhdessä työryhmän kanssa toimiva kuntoutussuunnitelmakäytäntö, jotta asukkaan osallisuus omaan elämäänsä vahvistuisi.

Opinnäytetyön puitteissa tarkoitus on koota kehittämistyöryhmä Eedin eri ammattiryhmien työntekijöistä ja asukkaista, yhteensä 5-6 henkilöä. Kehittämistyöryhmä kokoontuu neljä kertaa ajalla helmikuu – toukokuu 2013, noin 2 tuntia kerrallaan. Kokoontumiset tapahtuvat Eedin takkahuoneessa. Kokoontumisten olisi hyvä olla työaika. Työryhmä toteuttaa pajatyöskentelynä kuntoutussuunnitelmakäytännön kehittämistä yhteiskehittelyn keinoin siten, että jokaisen ääni tulee kuuluville. Tapaamiset äänitetään ryhmäläisten luvalla. Tapaamisten välillä ryhmäläiset saavat välitehtäviä, joita hyödynnetään tapaamisissa.

Kehittämistyöhön osallistumisen lähtökohtana on vapaaehtoisuus. Tutkimusryhmän jäsenillä on oikeus keskeyttää tutkimukseen osallistuminen milloin tahansa syytä ilmoittamatta. Tutkimuksessa kerättävä tieto käsitellään luottamuksellisesti eikä ketään yksittäistä henkilöä voida tunnistaa tutkimusraportista. Analysoin tutkimusaineiston itse ja nauhoitettu materiaali sekä kirjoitetut selonteot hävitetään tutkimuksen valmistuttua syksyllä 2013. Ont valmistuu syksyllä 2013. Valmiin työn saatte elektronisena versiona Metropolia Ammattikorkeakoulun kirjaston Theseus-tietokannasta. Toivon saavani päätöksen sähköpostiini maari.kotkavuori@gmail.com. Annan mielelläni lisätietoja kehittämistyöstä.

Ystävällisin yhteistyöterveisin:

Maari Kotkavuori

Sosionomi

Kuntoutuksen YAMK-opiskelija

p. xxx xxxxxxxx

maari.kotkavuori@gmail.com

Suostumusasiakirja**Suostumus tutkimukseen osallistumiseen**

Olen saanut, lukenut ja ymmärtänyt Eedi Oy:n kuntoutuskäytäntöä koskevan kehittämistiedotteen. Tiedotteesta olen saanut riittävän selvityksen tutkimuksen tarkoituksesta, tietojen keräämisestä ja säilytyksestä, ja minulla on ollut mahdollisuus saada lisätietoja suullisesti.

Ymmärrän, että osallistumiseni tutkimukseen on vapaaehtoista ja voin perustelematta keskeyttää osallistumiseni tutkimukseen milloin tahansa. Keskeytyksen ilmoitan tutkimusentekijälle Maari Kotkavuorelle joko suullisesti tai kirjallisesti. Tutkimusentekijän yhteystiedot löytyvät tämän suostumuksen alalaidasta.

Suostun osallistumaan tutkimukseen vapaaehtoisesti.

Paikka ja aika

Suostumuksen antajan allekirjoitus

Paikka ja aika

Suostumuksen vastaanottajan allekirjoitus

Maari Kotkavuori

sosionomi

p. xxx xxxxxxxx

Suostumus allekirjoitetaan kahtena kappaleena, yksi suostumuksen antajalle ja yksi suostumuksen vastaanottajalle.

Tutkimushenkilötiedote

Hyvä kehittämistyöhön osallistuja,

Kehittämistyö on osa Metropolian Ammattikorkeakoulun Kuntoutuksen ylemmän ammattitutkinnon opintoja. Kehittämistyön tarkoituksena on kehittää yhdessä kehittämistyöryhmän kanssa toimiva kuntoutussuunnitelmakäytäntö Eedi Oy:ssä. Toimivan kuntoutussuunnitelmakäytännön avulla on tarkoitus lisätä Eedi Oy:n asukkaiden osallisuutta omaan elämäänsä.

Kehittämistyön toteuttamiseksi kootaan kuntoutustyöryhmän Eedin työntekijöistä ja asukkaista. Kehittämistyö toteutetaan kevään 2013 aikana neljänä eri tapaamiskerran aikana. Yhden tapaamiskerran pituus on noin 2 tuntia.

Kehittämistyöhön osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja jokaisella osallistujalla on oikeus keskeyttää osallistumisensa milloin tahansa syytä ilmoittamatta. Kehittämistyöryhmän tapaamiset taltioidaan. Kaikki kerättävä tieto käsitellään luottamuksellisesti eikä ketään yksittäistä henkilöä voida tunnistaa lopullisessa raportissa. Työ valmistuu syksyllä 2013. Valmis työ on saatavissa Metropolian Ammattikorkeakoulun kirjaston Thesus –tietokannasta.

Annan mielelläni lisätietoja kehittämistyöstä.

Ensimmäinen kehittämistapaaminen on pe 22.2.2013 klo 12–15.30 Eedin takkahuoneessa.

Yhteistyöterveisin,

Maari Kotkavuori

Sosionomi

Kuntoutuksen YAMK-opiskelija

maari.kotkavuori@eedi.fi

Tutkimushenkilötiedote asukas

Hyvä Eedin asukas,

Tarkoituksena on kehittää toimiva kuntoutussuunnitelmakäytäntö Eedi Oy:ssä. Toimivan kuntoutussuunnitelmakäytännön avulla on tarkoitus lisätä Eedi Oy:n asukkaiden osallistumista kuntoutussuunnitelmakäytäntöön.

Pyydän, että voisin haastatella Sinua aiheesta, miten asukkaat voisivat nykyistä enemmän osallistua oman kuntoutussuunnitelmansa laatimiseen. Tapaamisia on kaksi kertaa helmi-maaliskuun aikana. haastattelut tapahtuvat Eedissä Sinulle sopivana ajankohtana ja kestävät kerrallaan noin tunnin. Haastattelija on Maari Kotkavuori.

Haastatteluun osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja Sinulla on oikeus keskeyttää osallistumisesi milloin tahansa syytä ilmoittamatta. Haastattelut tapaamiset nauhoitetaan ja raportoidaan niin, että haastateltavaa ei voida yksilönä tunnistaa. Haastatteluun osallistumisesi ei vaikuta asemaasi asukkaana millään tavalla Eedissä.

Haastattelut liittyvät myös Maari Kotkavuoren Metropolian ammattikorkeakoulun Kuntoutuksen ylemmän ammattitutkinnon opintoihin. Kirjallinen raportti valmistuu syksyllä 2013. Raportti on saatavissa Metropolian Ammattikorkeakoulun kirjaston Thesus – tietokannasta (<https://publications.theseus.fi/>) ja Eedin Internet-sivuilta tai serveriltä.

Annan mielelläni lisätietoja kehittämistyöstä.

Yhteistyöterveisin,

Maari Kotkavuori

Sosionomi

Kuntoutuksen YAMK-opiskelija

maari.kotkavuori@eedi.fi

Opinnäytetyön kulunkuvaus

Kehittämistyöryhmälle annettiin ennen ensimmäistä tapaamiskertaa pohdittavaksi yksi käytännön esimerkki onnistuneesta / hyvästä kuntoutussuunnitelman teosta tai toteutuksesta (liite5).

1) Tapaaminen (helmikuu 2013)

- a. Yhteiskehittelyä, tulevaisuudenmuistelu. On vuosi 2015. Eedin kuntoutussuunnitelmakäytäntö on muuttunut viime vuosien aikana paljon. Minkälainen Eedin kuntoutuskäytäntö teistä on nyt, kun viime vuona muutimme meidän kuntoutuskäytäntöämme? Mitä muutoksia on tapahtunut, että olemme päässeet tähän nykyiseen kuntoutuskäytäntöön? (kehittämistehtävät 1 ja 2)

2) Tapaaminen (maaliskuu 2013)

- a. Reflektoidaan edeltävän tapaamisen koonti
- b. Yhteiskehittelyä, näyttelykävely. Seinällä on nykyinen kuntoutussuunnitelmalomake, edeltävän kerran tulosten koonti ja asukkaan haastattelun koonti. Mitä mietteitä nämä herättävät? Mitä muutoksia teemme nykyiseen käytäntöön, jotta edeltävän kerran kuntoutuskäytäntö saadaan näkymään käytännössä? (kehittämistehtävä 2)

3) Tapaaminen (huhtikuu 2013)

- a. Reflektoidaan edeltävän tapaamisen koonti
- b. Yhteiskehittelyä. Mietitään, mitä kaikkea kuntoutussuunnitelmakäytäntöön kuuluu. Kirjataan nämä tarralapuille, jotka sijoitetaan nelikenttään oikeille kohdille. Miten suunnitelma arjessa ilmenee? Kuvaus kuntoutussuunnitelmakäytännöstä, jossa asukas on mukana aktiivisena jäsenenä. Miten kuntoutujan verkosto huomioidaan kuntoutuskäytännössä? Verkoston merkitys? Verkostoon kuuluu omaiset, hoitavataho, kunta (maksaja). (Kehittämistehtävät 3)

4) Tapaaminen (toukokuu 2013)

- a. Loppurefleksio tehdään näyttelykävelyn avulla. Postereissa on kysymyksiä, jotka ovat jääneet ilman vastausta aikaisemmilta kerroilta, jotka ovat nousseet esiin litterointia tehdessä. Myös asukkaan viimeisen haastattelun tuo-

toksia on postereilla. Kootaan yhteen edeltävät kerrat ja kehitetään kuvaus kuntoutuskäytännöstä, joka lisää mielenterveyskuntoutujan osallisuutta omaan kuntoutussuunnitelmakäytäntöön.

Ensimmäinen ja toisen kehittämistapaamisen välissä haastattelin asukasta teemahaastattelun avulla. Minulla oli aiheet, mistä halusin kysellä, mutta aihealueet käytiin vapaassa järjestyksessä. Aiheet nousivat Kuntoutussuunnitelmatyöryhmän ensimmäisestä kehittämiskerrasta sekä ensimmäisestä kehittämistehtävästä.

Toisen eli viimeisen asukkaan haastattelun tein kolmannen ja neljännen kehityskerran välissä. Asukas kommentoi ja antoi palautetta toisesta ja kolmannelle kehityskerralle. Asukas myös teki saman nelikentän, kuin mitä työryhmä oli tehnyt kolmannella kehittämistapaamisella. Teemahaastattelun avulla pyrin saamaan vastausta kolmanteen kehittämistehtävään.

Alkutehtävä

Hei!

Eedin Kuntoutussuunnitelmatyöryhmän on tarkoitus kehittää Eedin kuntoutussuunnitelmakäytäntöä lisäämään asukkaiden osallisuutta. Ensimmäinen kehittämistapaaminen on pe 22.2.2013 klo 12. Eedin takahuoneessa. Tapaamisen tarkoituksena on muodostaa yhteiskehittelyn keinoin yhteinen näkemys, miten kuntoutussuunnitelmakäytäntöä aletaan kehittää.

Jotta pääsemme alkuun, pyytäisin teitä jokaista miettimään yhden esimerkin onnistuneesta tai hyvästä kuntoutussuunnitelmakäytännöstä. Näitä esimerkkejä hyväksikäyttäen aloitamme kehittämistyömme.

Yhteistyöterveisin,

Maari Kotkavuori

Sosionomi

Kuntoutuksen YAMK-opiskelija

p. xxx xxxxxxxx

Ensimmäinen asukashaastattelu

Mikä sinusta on hyvä kuntoutussuunnitelmakäytäntö (= kuntoutussuunnitelman teko ja kuntoutussuunnitelma toteutuminen ja vieminen käytäntöön)?

Onko sinulla kokemuksia hyvästä kuntoutussuunnitelmakäytännöstä?

Työryhmän mietteitä, mitä mieltä olet?

- Yhtenä tavoitteena oli, että kuntoutussuunnitelmia ylipäätään pidetään ja päivitetään tarvittaessa jopa kerran kuukaudessa.
- Kuntsari tehdään yhdessä asukkaan kanssa. Ja kuntsarin tekemiseen varataan aikaa.
- Jokainen kuntsari voi olla erilainen eli jokaisella asukkaalla on oman näköisensä kuntsari.
- Asukas voi itse myös pyytää kuntsarin tarkastusta.
- Kuntoutussuunnitelma pitää näkyä käytännössä.
- Työntekijöiden toiminnan pitäisi perustua kuntoutussuunnitelmassa sovittuihin asioihin.
- Henkilökunnan tulee ymmärtää kuntoutussuunnitelman tärkeys.
- Asukkaat voivat vaikuttaa kuntoutussuunnitelma kautta omiin asioihinsa. Kuntsarissa määritetään, minkälaista tukea asukkaat saavat. -> asukkaiden mielipiteiden kuuleminen.
- Kuntsarin tavoitteet lähtevät asukkaasta.
- Asukkaalle annettava mahdollisuus valmistautua kuntsariin. Esimerkiksi antamalla asukkaalle tyhjä kuntsarilomake tai pyytämällä miettimään omia tavoitteitaan.
- yhteistyö hoitotahon kanssa.
- positiivisia asioita korostettava. Ei ongelmakeskeinen.
- Käydään läpi vanha kuntsari, miten tilanne muuttunut siitä (tavoitteiden tarkastaminen)
- Positiivisuuden kukka – painotetaan hyviä asioita. Työväline.
- tavoitteet näkyviin myös asukkaalle. Taulu.
- Viikko-ohjelma elää kuntsarin mukana. Päivitetään tavoitteiden mukaiseksi. Asukkaan työväline.
- Kuntsarissa kuuluu asukkaiden toive
 - o miten heidät kohdataan
 - o miten tulee kuulluksi
 - o miten minun kotonani minun kanssani ollaan
 - o miten minua tuetaan
- keinot, miten tavoitteet saavutetaan

Mitä muutoksia sinä itse haluat nykyiseen kuntoutussuunnitelmakäytäntöön?

Toinen asukashaastattelu

1) Kuntoutussuunnitelmalomake

- onko asukas koskaan nähnyt tyhjää tai täytetty kuntoutussuunnitelmalomaketta
- mitä mieltä on lomakkeesta?

2) Tavoiteverkosto

- merkitys asukkaalle kuntoutuksen näkökulmasta
- ketä verkostoon kuuluu
- parannusehdotuksia
- huomioidaanko Eedissä sinun verkostosi

3) Kuntoutussuunnitelmakäytäntö, jossa asukas on aktiivinen

- miten työntekijät voivat varmistaa, että asukas on aktiivisesti mukana

Näyte sisällön analyysin etenemisestä Asukas on aktiivinen tekijöistä

pelkistetty ilmaus	alaluokka	päälouokka
Asukkaalla mahdollisuus vaikuttaa muutokseen.	Asukkaat vaikuttavat itse kuntoutussuunnitelmaan	asukkaan toiminta
Hyvässä kuntoutussuunnitelmakäytännössä asukkaat haluavat vaikuttaa kuntoutussuunnitelmaansa mahdollisimman paljon.		
Hyvässä kuntoutussuunnitelmakäytännössä asukas ymmärtää itse kuntoutussuunnitelman tärkeyden.		
Hyvässä kuntoutussuunnitelmakäytännössä asukkaan oma vaikuttaminen omaan kuntoutussuunnitelmaansa on hänen eduksensa.		
Hyvässä kuntoutussuunnitelmakäytännössä asukas voi itse pyytää kuntoutussuunnitelmansa tarkistusta.	Asukas itse pyytää kuntoutussuunnitelma tarkistamista	
Hyvässä kuntoutussuunnitelmakäytännössä asukas voi itse pyytää kuntoutussuunnitelman tarkastusta, jos joku asia ei toimi nykyisessä kuntoutussuunnitelmassa.		
Jokaisella asukkaalla on oma kuntoutussuunnitelma.	Asukkaan oma kuntoutussuunnitelma	
Kuntoutussuunnitelma on jokaisella asukkaalla itsensä näköinen.		
Hyvässä kuntoutussuunnitelmakäytännössä kuntoutussuunnitelman tekoheleellä pitää olla hyvä ilmapiiri.	Kuntoutussuunnitelman laadinnan ilmapiiri	Kuntoutussuunnitelma
Kuntoutussuunnitelmaa on laatimassa aina asukas.	Asukas kuntoutussuunnitelmanlaadinnassa	
Asukas voi kuntoutussuunnitelman kautta määrittää, millaista tukea tarvitsee.		
Asukas voi kuntoutussuunnitelman kautta määrittää, millaista tukea haluaa.		
Kuntoutussuunnitelma mitoitetaan asukkaan kykyjen mukaan.	Kuntoutussuunnitelman tavoitteet	
Toimivassa / hyvässä kuntoutussuunnitelmakäytännössä asukkaan tavoitteet määritetään yhdessä asukkaan kanssa.		
Kuntoutussuunnitelman tavoitteet lähtevät asukkaasta.		
Asukas määrittää kuntoutussuunnitelman tavoitteet.		

Toimivassa kuntoutussuunnitelma käytännössä, johon asukas osallistuu aktiivisesti, asukas valmistautuu kuntoutussuunnitelma laadintaan.	Kuntoutussuunnitelmaan valmistautuminen	
Hyvässä kuntoutussuunnitelmaprosessissa asukas pystyy itse valmistautumaan kuntoutussuunnitelmansa tekoon.		
Hyvässä kuntoutussuunnitelmakäytännössä myös asukas omanohjaajan lisäksi voi halutessaan valmistautua kuntoutussuunnitelman laadintaan- sa. (luo tasa-arvoa asukkaan ja työntekijän välille)		
Hyvässä kuntoutussuunnitelmakäytännössä asukas voi etukäteen tutustua esimerkiksi tyhjään kuntoutussuunnitelmalomakkeeseen.		
Hyvässä kuntoutussuunnitelmakäytännössä asukkaat voivat etukäteen miettiä omia tavoitteitaan.		
Asukkaalla on mahdollisuus valmistautua omaan kuntoutussuunnitelman pitoon miettimällä omia tavoitteitaan.		
Asukas voi tutustua ennen kuntoutussuunnitelman laadintaan tyhjään kuntoutussuunnitelmalomakkeeseen.		
Parempi että saa miettiä omia tavoitteitaan kuin tutustua lomakkeeseen.		
Kuntoutussuunnitelmakäytännössä asukas itse valmistautuu kuntoutussuunnitelman tekoon miettimällä etukäteen omia tavoitteitaan.		

Näyte sisällönanalyysin etenemisestä Aukkaan osallistumisen vahvistamisen tekijöistä

pelkistys	alaluokka	päälukka
<p>Työntekijät miettivät etukäteen, missä asukkaat ovat hyviä (positiivisuuden kukkanen asukkaan nähtäville)</p> <p>positiivisuuden kukkanen asukkaat voisivat itse valita mieluiset hyvät puolet annetuista vaihtoehtoista (positiivisuuden kukkanen)</p> <p>Hyvässä kuntoutussuunnitelma-käytännössä nostetaan positiivisia asioita esiin.</p> <p>Hyvässä kuntoutussuunnitelma-käytännössä kuntoutussuunnitelman laadinnassa käydään läpi positiivisuuden kautta, että on saavuttanut ainakin osittain tavoitteet, vaikkei niissä olisikaan täysin onnistunut.</p> <p>Hyvässä kuntoutussuunnitelma-käytännössä annetaan aina positiivista palautetta kehittämistarpeiden rinnalla.</p> <p>Kuntoutussuunnitelmassa kiinnitetäisiin enemmän huomiota positiivisiin asioihin.</p>	<p>Työntekijän positiivisuus</p> <p>Aukkaan positiivisuus</p> <p>Kuntoutussuunnitelma-käytäntö on positiivinen</p>	positiivisuus
<p>Kuntoutussuunnitelmassa käydään läpi se, miten asukas haluaa, että häntä tuetaan.</p> <p>Kuntoutussuunnitelmassa käydään läpi se, miten asukas haluaa tulla kohdatuksi.</p> <p>Kuntoutussuunnitelmassa käydään läpi se, miten asukas haluaa, että hänen kanssaan ollaan.</p> <p>Kuntoutussuunnitelmassa käydään läpi se, miten asukas haluaa, että hänen kotonaan ollaan.</p> <p>Kuntoutussuunnitelmassa tulee näkyviksi asukkaan toiveet.</p> <p>Hyötynä on se, että tiedetään, miten asukas tulla kohdatuksi.</p>	Asukkaan ja ohjaajan kohtaaminen	asukas
<p>Hyvässä kuntoutussuunnitelma-käytännössä asukkaat ymmärtävät, että he voivat kuntoutussuunnitelman kautta vaikuttaa kaikkien.</p>		

Hyvässä kuntoutussuunnitelma-käytännössä asukas ymmärtää, että kuntoutussuunnitelma on tärkeä vaikuttamisen väline hänelle.	Asukkaan vaikuttaminen kuntoutussuunnitelmankautta
Asukkaiden oivallettava, että on kyse heidän elämästään, johon he voivat vaikuttaa kuntoutussuunnitelman avulla.	
Kuntoutussuunnitelmassa tulee näkyviksi asukkaan näkemykset.	
Hyvässä kuntoutussuunnitelma-käytännössä asukas ymmärtää, että kuntoutussuunnitelma on nimenomaan häntä varten tehty.	Asukas tiedostaa kuntoutussuunnitelman merkityksen
Asukkaan nähtävä, että kuntoutussuunnitelma on hänen parhaaksensa.	
Asukkaat oppivat luottamaan kuntoutussuunnitelmaprosessiin.	